

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

LIER SIONSPLEIN (prov. ANTWERPEN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteurs: Bert MESTDAGH, Lisa VAN RANSBEECK
Redactie: Tina BRUYNINCKX

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2017/38

Afbeelding op schutblad: Zicht op het noordelijke deel van sleuf 11.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgaving ☐

Prospectie ☒

Vergunningsnummer: 2011/305; 2014/107

Datum aanvraag: 22/08/2011; 12/03/2014

Naam aanvrager: MESTDAGH Bert; VAN RANSBEECK Lisa

Naam site: Lier, Sionsplein

Naam aanvrager metaaldetectie: VAN RANSBEECK Lisa

Vergunningsnummer metaaldetectie: 2014/107(2)

Opdrachtgever:	Stad Lier Grote Markt 57 2500 Lier
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Alde Verhaert, Dirk Pauwels (Onroerend Erfgoed Antwerpen)
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Bert Mestdagh, Lisa Van Ransbeeck
Archeologisch team:	Elke Glabeke, Marie Lefere, Sharon Van Hove, Gwendy Wyns, Werner Wyns
Plannen:	Tina Bruyninckx
Start veldwerk:	05/09/2011
Einde veldwerk:	16/05/2014
Projectcode:	LISP11 en LISP14
Provincie:	Antwerpen
Gemeente:	Lier
Deelgemeente:	Lier
Plaats:	Koepoortstraat 1, Sionsplein 23
Lambertcoördinaten:	X: 164666 Y: 202469, Z: +5,60m TAW; X: 164852, Y: 202324, Z: +5,60m TAW.
Kadastrale gegevens:	Lier, Afdeling 1, Sectie H, Percelen 126Y en 126Z.
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Stad Lier Grote Markt 57 2500 Lier
Titel:	Archeologische prospectie Lier Sionsplein (prov. Antwerpen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2017/38
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

© Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster. Figuren: Monument Vandekerckhove nv, tenzij anders vermeld. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	7
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	9
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS.....	11
4.1. HISTORISCHE INFORMATIE	11
4.1.1. Lier.....	11
4.1.2. Sionsplein.....	13
4.2. ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE	17
5. ONDERZOEKSMETHODE	19
5.1. ALGEMEEN.....	19
5.1.1. Vraagstelling.....	19
5.1.2. Randvoorwaarden.....	19
5.1.3. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname.....	20
5.2. BESCHRIJVING	21
5.2.1. Voorbereiding.....	21
5.2.2. Veldwerk.....	21
5.2.3. Vondstverwerking en rapportage.....	23
6. RESULTATEN	25
6.1. STRATIGRAFIE.....	25
6.2. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN EN STRUCTUREN	30
6.2.1. Fase 1: 2011.....	30
6.2.1.1. Proefput 1	30
6.2.1.2. Proefput 2	30
6.2.1.3. Proefput 3	33
6.2.1.4. Proefput 4	36
6.2.1.5. Proefput 5	37
6.2.2. Fase 2: 2014.....	38
6.2.2.1. (Post)midleleeuwse grondsporen	38
6.2.2.2. Muurresten uit de (post)midleleeuwen	46
6.2.2.3. 19 ^{de} - en 20 ^{ste} -eeuwse muurresten	57
6.2.2.4. Recente grondsporen	60
7. BASISANALYSE VAN DE VONDSTEN	63
7.1. KERAMIEK	63

7.2. METAAL.....	65
7.3. DIERLIJK BOT	68
8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	69
9. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	73
10. SYNTHESE.....	77
11. LITERATUUR	79
12. BIJLAGEN	81

2. INLEIDING

In het kader van de geplande ontwikkeling van de Sionsite te Lier (provincie Antwerpen), waarbij een ondergrondse parkeergarage en gebouwen met kelders zullen aangelegd worden, voerde een team van Monument Vandekerckhove nv op 5 en 6 september 2011 en van 5 mei tot 16 mei 2014 een archeologische prospectie uit op het terrein. De kans bestond dat hierbij resten van het oude Sionklooster zouden worden aangesneden. Opdrachtgever en financierder van het onderzoek was de stad Lier. De prospectie werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorwaarden opgesteld door het agentschap Onroerend Erfgoed.

In dit basisrapport worden de resultaten van de archeologische prospectie voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, historische en archeologische situering van het onderzoeksterrein en de gebruikte methodologie bij het onderzoek toegelicht. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen structuren, sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten en een aanbeveling voor verder onderzoek. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten, foto's en tekeningen. Bij het rapport hoort een USB-kaart met daarop naast de digitale versie van deze tekst en de bijlagen ook de overzichtsplannen en de veldtekeningen. De foto's en inventarislijsten van het onderzoek uit 2011 staan eveneens op deze digitale drager. De foto's en inventarislijsten van het onderzoek uit 2014 kunnen geraadpleegd worden via <http://www.monarcheo.be/databank>. Bij vragen hieromtrent: neem contact via info@monument.be.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: het personeel van de stad Lier, de erfgoedconsulenten van Onroerend Erfgoed, de archeologen van de provincie Antwerpen, Johan Dils voor de metaaldetectie, aannemer Vanhout, projectontwikkelaar DMI, Mortelmans nv en Meulders en zoon bvba voor het kraanwerk, Philip Meyfroot (en de andere leden van de verschillende historische verenigingen) en Hepaco nv voor de landmeetkundige opmetingen.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische en topografische situering

Lier is een stad gelegen in de provincie Antwerpen en maakt deel uit van het arrondissement Mechelen. Door haar ligging aan de rand van de Kempen krijgt de stad ook wel eens de bijnaam 'de toegangspoort der Kempen'. Lier is gelegen aan de samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete en bestaat naast de hoofdgemeente uit slechts één deelgemeente: Koningshooikt. De aangrenzende gemeenten zijn: in het noorden Emblem, in het noordoosten Nijlen en Kessel, in het oosten Berlaar, in het zuidoosten Putte en Heist-Op-Den-Berg, in het zuiden Onze-Lieve-Vrouw-Waver, in het zuidwesten Sint-Katelijne-Waver en Duffel, in het westen Lint, en in het noordwesten Boechout en Vremde.

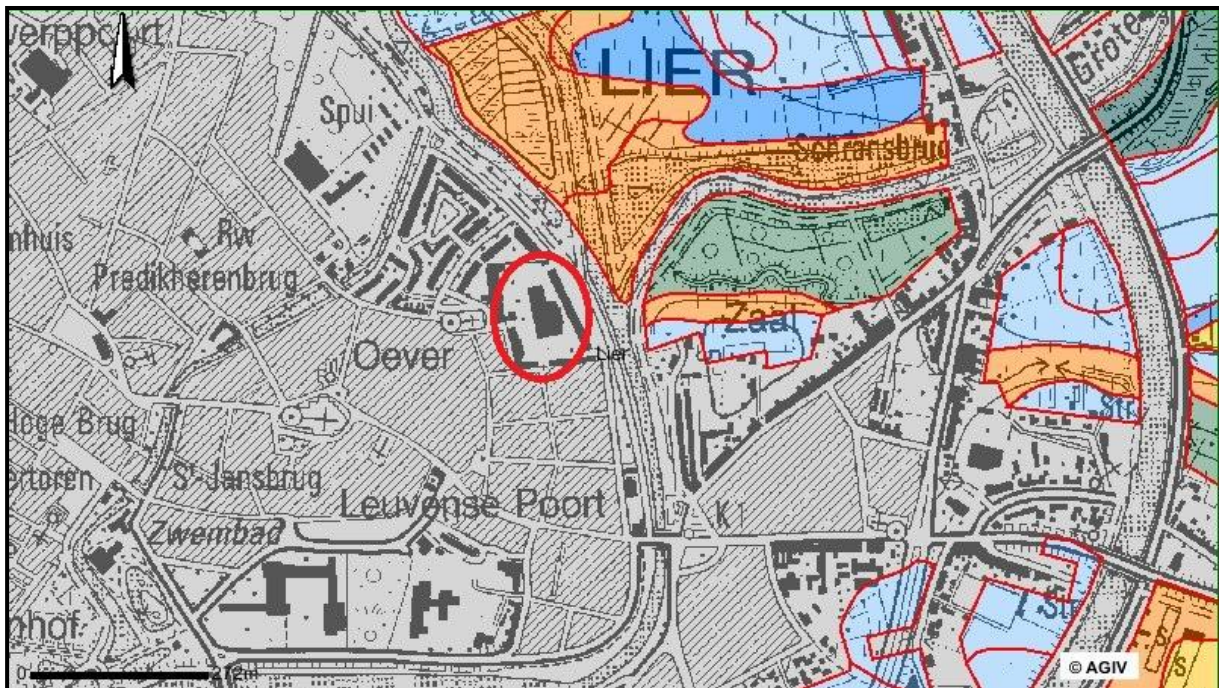
De terreinen die dienden onderzocht te worden, situeren zich binnen de tweede stadsgracht, vlakbij de samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete. Dit is in het oosten van de stad. De onderzoekszone was grotendeels bebouwd met loodsen. De straten die de site omsluiten zijn volgens de wijzers van de klok: Kardinaal Cardijnstraat (N), Sionsvest (O, die ter hoogte van de stadslodsen eindigt), Stadsvest (O), Sionsplein (ZO), Lookstraat (Z), Koepoortstraat (ZW), en Gebroeders Doxplein (W). Volgens het kadaster behoort het terrein tot Afdeling 1, Sectie H en gaat het om percelen 126Y en 126Z. De coördinaten van de site zijn 51°07'53" noorderbreedte en 4°34'46" oosterlengte. De onderzochte percelen situeren zich op circa +5,6m TAW.

Figuur 1: Situering van het studiegebied in Lier, binnen de huidige stadskern (© http://www.toerismelier.be/pages/plan_lier.htm).

3.2. Geologische en bodemkundige situering

De stad Lier maakt landschappelijk deel uit van de Vlaamse zandstreek. Het studiegebied is op de bodemkaart niet gekarteerd, maar het betreft een uiterst natte, licht zandlemige bodem (s-Pgp), zonder profielontwikkeling.¹ Dit bodemtype is kenmerkend voor bodems die gelegen zijn vlakbij grotere waterlopen. In het geval van de site is dit de samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete, even ten oosten van het Sionsplein.

Figuur 2: Stad Lier met daarop zowel de bodemkaart als de topografische kaart geprojecteerd. Het onderzoeksgebied is omcirkeld (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>).

¹ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Historische informatie

4.1.1. Lier

Zoals dat een stad betaamt, kan ook Lier zich beroepen op een vrij rijke geschiedenis. Het ontstaan van de stad zou nauw verbonden zijn met de heilige Gummarus, een veldheer en grootgrondbezitter uit de eerste helft van de 8ste eeuw. Hij zou hier een bidplaats hebben opgericht ter ere van de heilige Petrus.² Daarrond ontwikkelde zich vervolgens een bescheiden agglomeratie, die evenwel alleen maar zou groeien. Deze vroege ontwikkelingen zijn waarschijnlijk te lokaliseren in het zogenaamde Allier, wat iets hoger (even te noorden) ligt ten opzichte van de huidige stadskern. Mogelijk was het omwille van de natte omstandigheden rond de samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete dat de eerste bewoners de hogere zones opzochten. Omstreeks de eerste helft van de 9de eeuw verschoof de bewoning richting de huidige kern, wat ook dichterbij de samenvloeiing was. Pas na deze verschuiving begint de agglomeratie gestaag te groeien, onder meer door een toegenomen handelsactiviteit en transport over water.³

In 1194 verkrijgt Lier de titel *oppidum*, wat vermoedelijk doelt op een geprivilegieerde en/of versterkte stad. In 1212 werden vervolgens de stadsrechten verleend door hertog Hendrik I van Brabant.⁴ Waarschijnlijk was Lier dan omringd door een aarden wal als versterking. Gedurende de 13de eeuw ontstond in Lier een bloeiende lakenproductie, waardoor de stad een belangrijk centrum in de textielproductie werd.

De eerste beschreven stadsomwalling – voor de hierboven vernoemde aarden wal zijn geen fysische of schriftelijke bewijzen – kwam er in het midden van de 14de eeuw en omvatte onder meer de markt en de lakenhalle. De tegenwoordig erg bekende Zimmertoren maakte deel uit van deze versterking en is één van de weinige relictten ervan. Op het einde van de 14de eeuw werd reeds een tweede omwalling aangelegd, de omgeving van de Kluizekerk en het begijnhof werden toen binnen de stad opgenomen. Deze omwalling volgt het tracé van de huidige stadsvesten.⁵

² VERHULST A. & DUVOSQUEL J.-M. 1990, p. 10.

³ VERHULST A. & DUVOSQUEL J.-M. 1990, pp. 10-11.

⁴ VERHULST A. & DUVOSQUEL J.-M. 1990, p. 13.

⁵ VERHULST A. & DUVOSQUEL J.-M. 1990, p. 15.

Binnen deze stad ontstonden en/of vestigden zich verschillende economische, profane en religieuze instanties. Zo kwamen er sluizen, gilden en verschillende kloosterordes binnen de stadsmuren.

Figuur 3: Situering van het studiegebied in Lier tijdens de tweede helft van de 18de eeuw op de Ferrariskaart (© http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html).

4.1.2. Sionsplein

Nog net binnen de tweede stadsomwalling, situeerde zich in het oosten van de stad – nabij de Kleine Spui – het Sionklooster. De zusters van de derde orde van Franciscus uit Hasselt kregen in 1468 toestemming van het kapittel van de Sint-Gummaruskerk om daar een slotklooster op te richten. Dit klooster verkreeg verder de toestemming voor het bakken van brood en het brouwen van bier.⁶

Het klooster had ook een eigen kapel/kerk en heel wat adellijke families van Lier werden op het kerkhof daarvan begraven. Vermoedelijk bevond dit kerkhof zich op het Paradeplein, want bij werken in 1964 en 1997 werden resten ervan gevonden.⁷

Op de Sionsvest stond vanaf 1415 een windmolen. Deze werd in 1695 voor de helft eigendom van het Sionklooster en in 1727 volledig. De Sionsmolen stond ongeveer centraal op het huidige Sionsplein, op de toenmalige stadswal. In 1799 werd de molen verkocht en vanaf 1825 was deze buiten gebruik geraakt. Door het nivelleren van de molenberg en de vestbergen in 1907 ontstond het huidige Sionsplein.⁸

In de loop van de 18de eeuw werd een kostschool voor ‘jonge juffrouwen’ verbonden aan het Sionklooster.⁹ Op het einde van de 18de eeuw dreigde het klooster te verdwijnen door een uitvaardiging van de Franse heerser dat alle kloostergoederen de staat toebehoorden (1 september 1796). De vrouwenkloosters die toegewijd waren aan onderwijs of ziekendienst ontsprongen evenwel de dans.¹⁰

Toch zat de geschiedenis van het slotklooster er bijna op. In 1777 was een groot deel van de kloostertuin opgekocht door textielfabriek De Heyder die de ‘beemden’ (grasvelden) als bleekweide zou gaan gebruiken.¹¹ In 1798 werden de overige terreinen verkocht en geïncorporeerd in de fabriek. Het complex achter de Kluizekerk bestond toen uit: een hoofdgebouw, een kapel (die werd afgebroken), stallen, schuren en een grote tuin.¹² In het hoofdgebouw bevonden zich een kantoor, een magazijn voor katoenwol, de kaarderij, de katoenspinnerij, een atelier voor het afhaspelen van garens, en een smidse.

⁶ BERGMANN A. 1873, p. 116.

⁷ WILLEMEN W. 2001, p. 2; BRIOEN M. s.d., pp. 3-12; *Gazet van Antwerpen*, 31.01.97.

⁸ WILLEMEN W. 2001, p. 3.

⁹ BERGMANN A. 1873, p. 117.

¹⁰ BERGMANN A. 1873, p. 434.

¹¹ BERGMANN A. 1873, p. 355.

¹² WILLEMEN W. 2001, p. 6.

De textielfabriek had een grote afzet in de Nederlandse kolonies en die afzetmarkt viel weg bij de onafhankelijkheid van België. In 1834 werd het complex aangekocht door burgers. Deze verbouwden de site en verhuurden ze vervolgens om dienst te doen als militaire kazerne.¹³ In de periode 1834-1974 werd de kazerne regelmatig verbouwd en heringericht. De huidige Stedelijke Academie voor Schone Kunsten (SASK) bevindt zich in deze voormalige kazerne, een gebouw in laatclassicistische stijl. Op een tekening van de situatie in 1860 is te zien dat er zich een zwemdok op de huidige parking bevond.¹⁴ Dit waterbassin is ook zichtbaar op de Popp-kaart (zie figuur 7) en vermoedelijk ook op de kaart van Vandermaelen (zie figuur 6). In 1974 werden de kazerne en de omliggende terreinen door de stad Lier overgenomen. Sindsdien worden ze gebruikt om de stadsdiensten in onder te brengen. In de onmiddellijke omgeving van de site bevindt zich de Kluizekerk, de voormalige kloosterkerk van de Predikheren (zie figuren 4 en 5).

Figuur 4: Detail van de Ferrariskaart uit 1777. De centraal gelegen aparte kerk is de nu nog bestaande Kluizekerk. Het Sionklooster is zichtbaar als een sterk bebouwd complex met verschillende binnentuinen en een eigen kerk (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

¹³ BERGMANN A. 1873, p. 469; BRIOEN M. s.d., p. 12; WILLEMEN W. 2001, pp. 9-10.

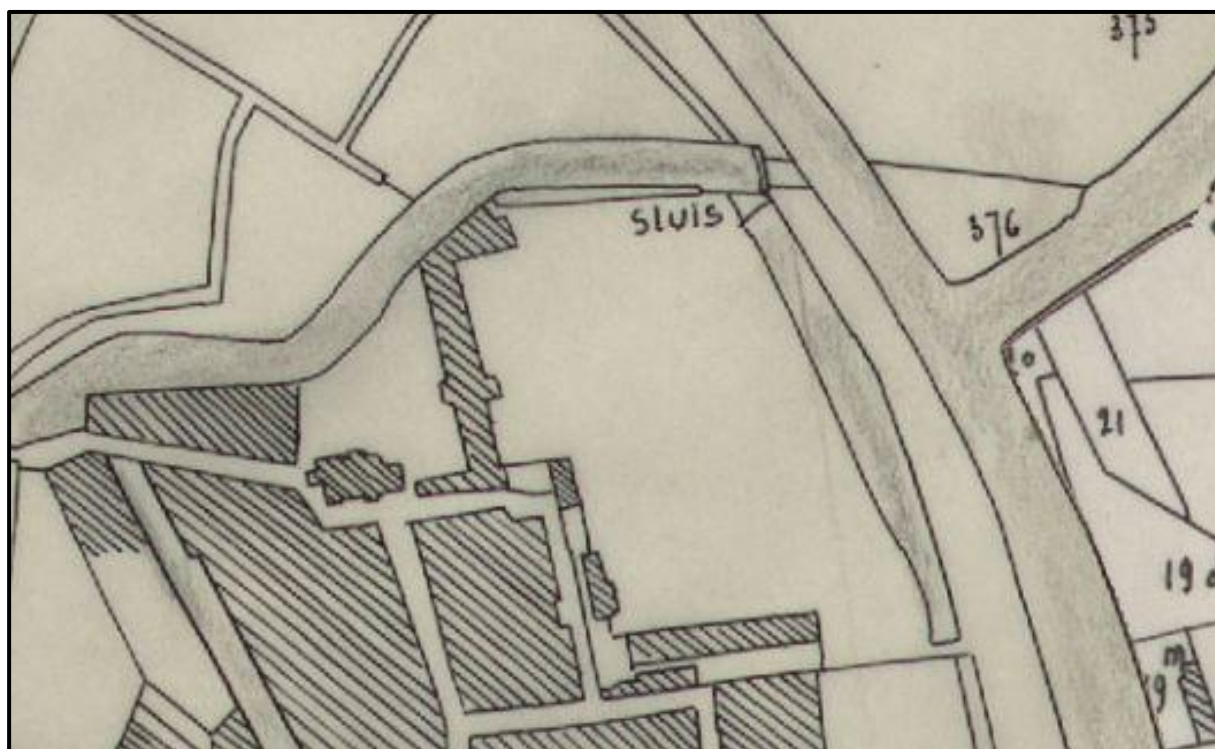
¹⁴ BRIOEN M. s.d., p. 13.

Figuur 5: Detail van de kaart van Guicciardini (1612, situatie van 1565). Ook hier is de Kluizekerk zichtbaar. Het Sionklooster te zien als een vrij grote kerk met daaraan verschillende bijgebouwen (© <http://veiling.catawiki.nl/kavels/405831-belgi-lier-lodovico-guicciardini-lier-lira-elegans-et-amoenum-brabantiae-opp-1612>).

Figuur 6: Detail van de Vandermaelen kaart (1846-1854). Een groot deel van het klooster is afgebroken en herbouwd om een kazerne van te maken (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

Figuur 7: Detail van de kaart van Popp (1842-1879) (© <http://www.geopunt.be/kaart>).

4.2. Archeologische informatie

De omgeving van Lier werd al bewoond van in de steentijd, vermoedelijk door de gunstige samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete. Op een aantal sites buiten de stad werden neolithische artefacten aangetroffen.¹⁵ Ook in de metaaltijden en in de Romeinse periode was de streek bewoond.¹⁶ Een Romeinse muntschat van een 3000-tal munten uit de Paul Krugerstraat illustreert dit.¹⁷ Vanaf de middeleeuwse periode zijn er vele archeologische sporen en artefacten te vinden binnen de huidige stadskern. In de directe nabijheid van het Sionsplein werden nog geen archeologische vondsten gedaan.

¹⁵ CAI Inventarisnummers: 101861, 152036, 152239, 157010.

¹⁶ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/20745>

¹⁷ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=105298>

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. Vraagstelling

Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem was een archeologische evaluatie van het terrein. De te beantwoorden onderzoeksvragen waren:¹⁸

- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

5.1.2. Randvoorwaarden

Het archeologische veldwerk ter hoogte van het Sionsplein te Lier werd sterk bemoeilijkt door een aantal factoren. In de eerste plaats was het terrein in 2011 nog bebouwd met onder meer verschillende magazijnen en ateliers. Een bijkomende moeilijkheid was dat de terreinen nog intensief in gebruik waren door de stadsdiensten. Het proefsleuvenonderzoek werd hierdoor, na overleg met Onroerend Erfgoed en de bouwheer, herleid tot het aanleggen van slechts vijf kleinschalige proefputten van circa 4 bij 4m. De putten konden enkel rond en tussen de bestaande gebouwen worden uitgezet en steeds rekening houdend met het behouden van de mobiliteit op de site. Daardoor konden de putten slechts gedeeltelijk op de cruciale plekken worden aangelegd en was het bovendien niet mogelijk om tijdens het uitgraven de proefputten aan te passen aan de waargenomen situatie. De aanwezigheid van nutsleidingen en een hoge grondwatertafel bemoeilijkten het uitgraven van de putten aanzienlijk.

In 2014 volgde een tweede fase: na de sloop van de magazijnen en de plaatsing van bemaling om de grondwatertafel te verlagen werden proefsleuven aangelegd. In totaal werden elf sleuven van verschillende lengte getrokken. De lengte van de sleuven werd

¹⁸ *Bijzonder bestek voor de overheidsopdracht voor diensten met als voorwerp "archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Sionsplein", 2011: pp. 10-11.*

bepaald door de mate van verstoring van het terrein en de plaatsing van de bemaling. Het terrein was voor een groot deel verstoord: enerzijds door de aanwezigheid van nutsleidingen, anderzijds door de aanwezigheid van diepe grootschalige funderingen. Deze verstoringen zorgden er voor dat een groot deel van het terrein niet geprospecteerd kon worden.

5.1.3. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname

Het terrein bestond grotendeels uit ophogingslagen. Van enkele ophogingslagen werden op basis van de textuur en enkele vondsten zeefstalen genomen voor datering. De zeefstalen werden uitgezeefd op een maaswijdte van 1mm en het aardewerk en de metaalvondsten werden eruit gehaald. Deze vondsten werden gebruikt om de lagen te dateren. Uit S28 van profiel 2 werd 20 liter bemonsterd. Uit profiel 8 werd monsters genomen van S117 (10 liter), S118 (10 liter), S119 (20 liter) en S120 (20 liter).

5.2. Beschrijving

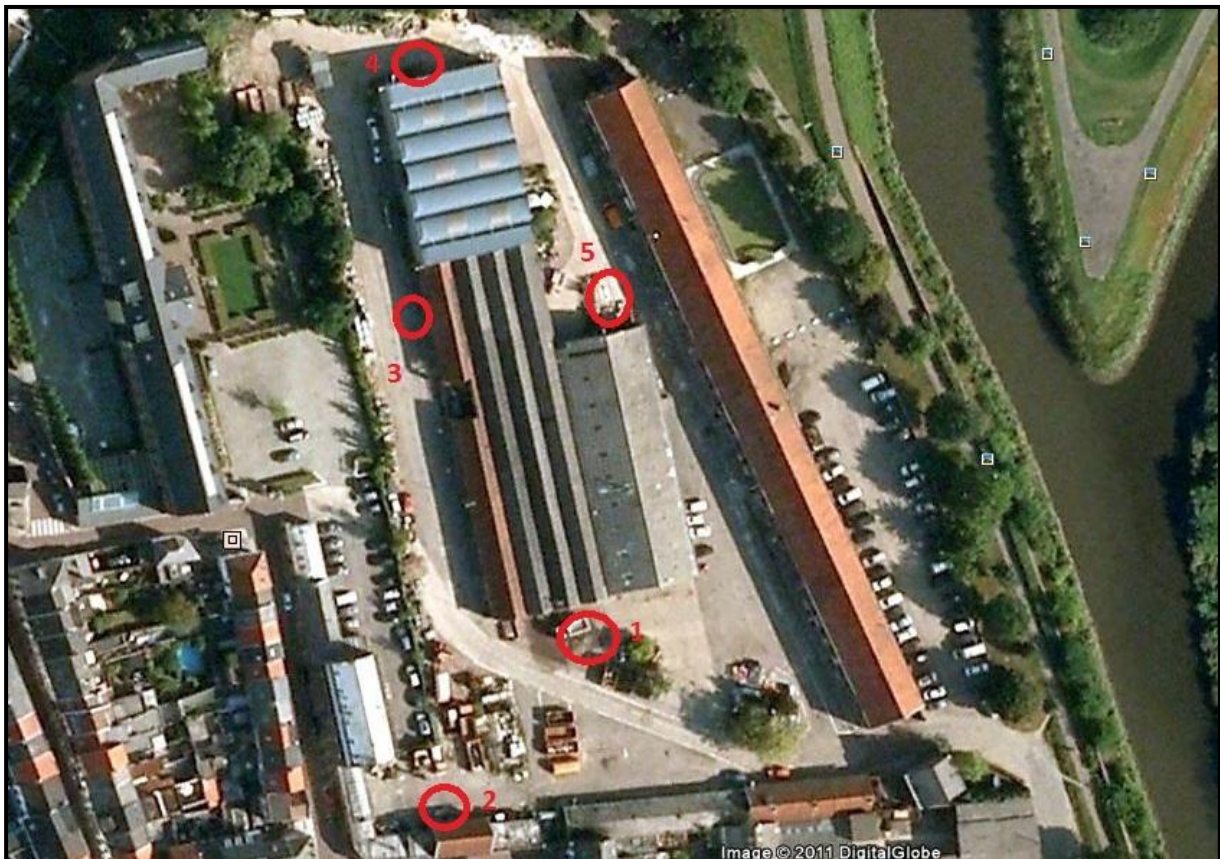
5.2.1. Voorbereiding

Eerst werden er enkele oude kaarten en teksten bekeken, waaruit moest blijken hoe het grondgebruik op de betreffende locatie doorheen de eeuwen was geweest. Daaruit kon opgemaakt worden dat de aanwezige gebouwen een kloosterkerk en aanbouwen betrof. Na het eerste luik van het onderzoek in september 2011 werd het archeologisch onderzoek een hele tijd opgeschort, tot enkele magazijnen gesloopt waren en er bemaling geplaatst werd. Op de vergadering van 2 april 2014 werd bekeken waar de bemaling en de sleuven moesten komen. De bemaling werd gestart op 22 april 2014, zodat op 5 mei met de graafwerken gestart kon worden.

5.2.2. Veldwerk

Het veldwerk verliep in twee fases.

De eerste fase liep van 5 tot en met 6 september 2011 en betrof het aanleggen van vijf kleinschalige proefputten van circa 4 op 4m (zie figuur 8 en bijlage 1). De vijf uitgezette proefputten werden met de kraan uitgegraven tot op het eerste representatieve archeologische niveau. In de praktijk werd dit sterk bemoeilijkt door verschillende nutsleidingen – een leidingplan was onbestaande voor het terrein – en door het grondwater. Vier van de vijf putten konden waarschijnlijk tot op de moederbodem worden uitgegraven. In proefput 3 konden twee vlakken worden opgetekend, maar het derde vlak, dat uit puinpakketten bestond, kon omwille van het grondwater niet geregistreerd worden. De hoge grondwaterstand in de overige proefputten was ook de reden waarom deze niet nauwkeurig konden worden ingetekend. Een uitzondering was proefput 2. Dit toonde namelijk een oud vloerniveau dat zich enkele centimeters onder het huidige straatniveau bevond. Door de droge ligging kon dit nauwkeurig ingetekend en beschreven worden. De grondsporen en structuren werden allen benoemd met een spoornummer. De vlakken werden ingetekend op schaal 1/20. In vier van de vijf putten kon een profiel ingetekend worden (zie bijlage 2). Hierbij moest gekozen worden voor het best bereikbare profiel, of het minst verstoorde. Deze profielen werden eveneens opgetekend op schaal 1/20. De ingetekende profielen werden vervolgens genummerd, beginnende bij laag 1, zodat ze beschreven konden worden. Tot slot werden in elke proefput hoogtes genomen van de bereikte grondvlakken.

Figuur 8: Zicht op de stadsmagazijnen en de uitgezette proefputten van de eerste fase (© <https://maps.google.com/>).

De tweede fase liep van 5 mei 2014 tot en met 16 mei 2014 en betrof het aanleggen van elf proefsleuven. Gezien de hoge graad van verstoringen op het terrein (o.a. allerhande nutsleidingen, restanten van zware funderingen van de voormalige gebouwen, uitgravingen van voormalige ondergrondse constructies, ...) kon geen klassiek parallel sleuvenpatroon worden gehanteerd en kon ook de vooropgestelde 12% dekkinggraad niet gehaald worden. In totaal werden elf sleuven van verschillende lengte aangelegd, waarvan de ligging en de lengte werden bepaald door de mate van verstoring en de plaatsing van de bemaling. Negen sleuven hadden een noord-zuid oriëntatie, twee sleuven waren west-oost gericht (zie bijlage 3). Voor het afgraven werd gebruik gemaakt van een rupskraan met een platte graafbak van 1,80m breed. De bodem werd afgegraven tot op het archeologisch relevante niveau, waar de sporen zichtbaar werden. Dit gebeurde steeds onder begeleiding van de leidinggevende archeoloog om te verzekeren dat de juiste diepte werd bekomen. Algemeen werden de sleuven 2m breed (of iets breder) uitgegraven. Het eerste archeologisch relevante niveau zat vaak erg diep, circa 2,30m onder het maaiveld. Deze diepte werd om veiligheidsredenen niet overal bereikt. Om die diepte te bereiken dienden de sleuven immers verbreed te worden,

maar dit was meestal niet mogelijk door de verschillende verstoringen op het terrein. Onmiddellijk na het uitgraven werden de sporen opgeschoond, gefotografeerd, beschreven en ingemeten met een GPS-toestel. Alle stratigrafische eenheden (sporen en lagen) kregen een uniek S-nummer. Er werd gestart met S1. Een aantal sporen werd gecoupeerd om een beter zicht te krijgen op hun opbouw. De profielen van de coupes werden eveneens gefotografeerd, beschreven en getekend op schaal 1:20. Teneinde een goed beeld te krijgen op de bodemopbouw werden in totaal zestien wandprofielen schoongemaakt, gefotografeerd, beschreven en ingetekend op schaal 1:20. Alle vondsten werden gerecupereerd per context en in een vondstenzakje gestoken samen met een vondstenkaartje. Vijf contexten werden bemonsterd om uit te zeven in de hoop een datering van die contexten te bekomen. Alle informatie werd op het terrein ingegeven in een database.

De totale oppervlakte van het terrein was 2,2ha, hiervan werd er 1708m² onderzocht door middel van proefsleuven in 2014 en 80m² door middel van proefputten in 2011. Dit komt neer op 8,13% van het terrein. Aangezien op de plek van de sleuven eerst de bodemplaat/verharding machinaal diende verwijderd te worden alvorens de sleuven konden uitgegraven worden, lag de positie van de sleuven min of meer vast bij aanvang van het onderzoek. Om deze reden was het aanleggen van kijkvensters praktisch zeer moeilijk. Tijdens het onderzoek werd bovendien duidelijk dat door de aanwezige verstoringen en de diepte van het archeologische niveau kijkvensters weinig bijkomende informatie zouden opleveren.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

Na het veldwerk werd van start gegaan met de vondstverwerking en de rapportage volgens de vastgelegde richtlijnen. Voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's werd de code LISP11 en LISP14 gebruikt.

De foto's werden gekoppeld aan de database. De vondsten werden gewassen, gedroogd en verpakt volgens de regels van de kunst, de zeefstalen werden uitgezeefd en al deze informatie werd gekoppeld aan de database. Vervolgens werd overgegaan tot het digitaliseren van de grondplannen, de profielen en enkele coupetekeningen met behulp van de programma's Autocad en Illustrator. Als laatste werd het rapport geschreven.

6. RESULTATEN

6.1. Stratigrafie

De huidige verhardingen op het terrein bevonden zich op circa +5,60m TAW. Het grootste deel van het terrein was flink opgehoogd, vooral in het noorden van de site. De stratigrafie bestond daar voornamelijk uit verschillende, jonge en oudere, ophogingslagen. De onverstoorde natuurlijke bodem werd pas aangetroffen tussen +3,56m TAW en +2,97m TAW, meer dan 2m onder het maaiveld. Deze diepte bemoeilijkte de aanleg van de sleuven. Voor de veiligheid werd maar op een paar gericht gekozen plaatsen een profiel tot op de onverstoorde natuurlijke bodem gezet. Deze profielen toonden grootschalige recente ophogingslagen en iets oudere, waarschijnlijk middeleeuwse, ophogingslagen. De natuurlijke bodem hieronder toonde geen bodemvorming.

In sleuf 1, profiel 2 waren deze ophogingslagen mooi zichtbaar (zie bijlage 6). Onderaan, net boven de moederbodem zat een donkergrijs zwarte laag, S28 (zie figuur 9). Van deze laag werd 20 liter uitgezeefd op een maaswijdte van 1mm met het doel vondsten voor datering te kunnen recupereren. De laag bevatte rood geglazuurd aardewerk, grijs aardewerk en steengoed, waaronder een fragment van een eierbeker uit Siegburg¹⁹ die gedateerd kan worden van de tweede helft van de 14de eeuw tot de eerste helft van de 16de eeuw (zie figuur 10). Het andere aardewerk lijkt eveneens in deze datering te passen.

In sleuf 6 werd profiel 8 gezet (zie bijlage 6). Dit profiel werd tot op laag S120 gezet (zie figuur 11). S120 was een grijze laag van een 20-tal centimeter dik, boven de natuurlijke bodem. Van deze ophogingslaag en enkele lagen daarboven werden zeefstalen genomen. S120 kon op basis van de kleine fragmentjes aardewerk die gerecupereerd werden voorzichtig gedateerd worden in de 14de-15de eeuw (zie figuur 12). De bovenliggende laag S119 leverde een gelijkaardige datering op. Uit de zeefstalen van de bovenste lagen van het profiel werden niet genoeg vondsten gerecupereerd om ze te kunnen dateren. In sleuf 7 werden gelijkaardige ophogingslagen aangetroffen.

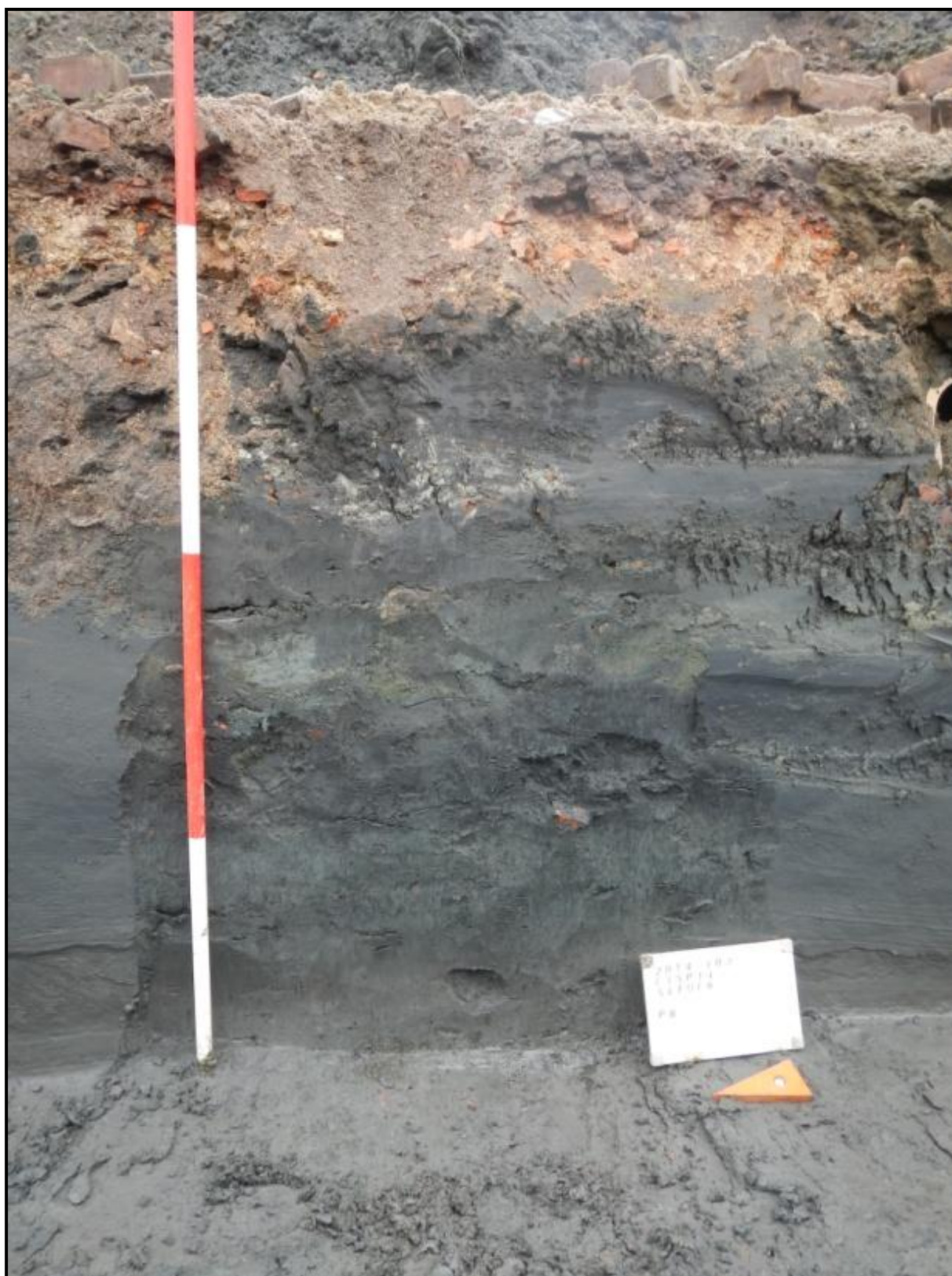
¹⁹ DE GROOTE K. 2008, p. 374.

Figuur 9: Ophoginglagen in sleuf 1. Van de donkergrijzig zwarte laag onderaan, net boven de natuurlijke bodem, werden zeefstalen genomen die een 14de-16de-eeuwse datering opleverden.

Figuur 10: Aardewerk uit S28. Rechtsboven is het fragment van een eierbeker uit Siegburg zichtbaar.

Figuur 11: Profiel 8 in sleuf 6. De verschillende ophogingslagen werden gezeefd, waarbij de onderste lagen een laatmiddeleeuwse datering opleverden.

Figuur 12: Het aardewerk uit ophogingslaag S120.

In het zuiden van de site was het ophogingspakket een stuk dunner en bevond de natuurlijke bodem zich tussen +4,75m TAW en +4,20m TAW, minder dan 1,40m onder het maaiveld. In het zuidelijke deel van de site was wel bodemvorming zichtbaar. In profiel 11 (zie bijlage 6) in het zuidelijke deel van sleuf 7, werd een bruinig grijze laag opgetekend. Deze laag S161 is waarschijnlijk een restant van oude bodemvorming (een begraven A-horizont of een B-horizont) (zie figuur 13). Hierin werd handgevormd aardewerk gevonden dat gedateerd kan worden in de metaaltijden (zie figuur 14). De textuur en uitzicht van de laag leken ook uit die periode te stammen, maar aangezien er slechts vier scherven uitkwamen, kan dit niet bewezen worden.

De onverstoorte moederbodem bevond zich in het zuiden van de site steeds hoger dan in het noorden. Dit zou verklaard kunnen worden als een natuurlijke afhelling richting het noorden. De locatie van de Nete-arm maakt deze hypothese aannemelijk. Maar doordat er geen bodemvorming zichtbaar was in het noorden zou het ook kunnen dat het terrein in het verleden in het noorden afgegraven werd of geërodeerd is. De historische bronnen spreken immers van een grootschalige nivellering van de vesten en de molenberg in 1907. In de natuurlijke bodem werden grondsporen aangetroffen; in de bovenste ophogingslagen werden muurresten gevonden. Het eerste archeologisch niveau waarop de sleuven werden aangelegd kon dus erg variëren.

Figuur 13: Profiel 11 in sleuf 7 met aanduiding van laag S161.

Figuur 14: Handgevormd aardewerk uit laag S161.

6.2. Beschrijving van de aangetroffen sporen en structuren

6.2.1. Fase 1: 2011

6.2.1.1. Proefput 1

Deze proefput was gelegen ten zuiden van de centrale stadsloods en werd aan de noord- en oostzijde begrensd door nutsleidingen, waardoor de te verdiepen ruimte wat moest worden ingeperkt. De put werd uiteindelijk uitgegraven tot een diepte van +3,82m TAW.

Het westprofiel toonde slechts een matige gelaagdheid (zie bijlage 2). Vooreerst was er een circa 30cm dikke ophogings- en stabiliseringslaag aangebracht die bestond uit geelbruin zand, waarop het huidige straatniveau, bestaande uit klinkers, was aangelegd. Daaronder bestond het profiel in hoofdzaak uit grijzige, humeuze pakketten. Wel valt hierin – ongeveer 70cm onder het maaiveld – een laag op waarin vrij grofkorrelig grijsgeel zand met een groenige tint vermengd zit. Op een diepte van 1,50m bevond zich tenslotte een eerste bruingeel laagje met veel mangaanspikkels, wat de aanzet was tot de zandige grijsgroene moederbodem.

In de moederbodem konden drie grondsporen worden aangeduid (zie figuur 15). Eén kuil bevond zich in de noordwesthoek (S1), een tweede in de zuidwesthoek (S2) en een paalspoor (S3) was ten zuidoosten van de eerste kuil te situeren. De kuilen toonden een vergelijkbaar uitzicht. Beiden waren min of meer rond en hadden een vrij homogene donkergrijze kleur en een zandige licht humeuze vulling. De diameter bedroeg circa 75cm. Het paalspoor had een vierhoekige vorm, met zijden van om en bij de 30cm. De vulling was grijsbruin tot bruin en vrij zandig.

6.2.1.2. Proefput 2

De tweede proefput situeerde zich in de zuidwestelijke hoek van het te onderzoeken terrein. Hier zouden ten tijde van het klooster twee korte gebouwvleugels hebben gestaan. Bij het uitgraven met de kraan werd vooreerst ruimte vrij gelaten voor een vloertje dat tevoorschijn was gekomen net onder de weggehaalde asfalt en kiezellaag, wat circa 25cm onder het maaiveld is. Daardoor bleef nog slechts een drietal meter over waar verdiept kon worden. Toen ook nog bleek dat zich daarin twee leidingen bevonden (beiden noord – zuid verlopend), werd er voor gekozen om met een smalle graafbak te werken tussen deze leidingen. Bij het verdiepen van de westelijke helft bleek echter dat de oude rioolbuis die zich in het oostelijk profiel bevond reeds gebroken was en dat die

Figuur 15: Aanduiding van sporen 1 en 2 in proefput 1.

Figuur 16: Het aangetroffen vloerniveau in proefput 2.

bovendien gevuld was met regenwater. Eens de moederbodem was bereikt, kon deze enkel vastgesteld worden (ze had een bruingele kleur en was zandig), waarna dit deel opnieuw gedicht moest worden om de rest van de proefput te vrijwaren van water. Daarna werd verdiept tussen de tweede afvoerbuï – die waarschijnlijk nog in gebruik was – en het vloertje. Ook hier kon tot op de moederbodem worden uitgegraven. Deze werd bereikt op een diepte van +4,38m TAW. In de moederbodem waren geen sporen aanwezig. Aangezien ook dit deel van de put vliegensvlug vol met water stroomde, kon hier geen profiel worden geregistreerd.

Wat overbleef om te registreren was het eerder genoemde bakstenen vloertje (S1 en S2), dat gelegen was tegen een muurrest (S3) (zie figuur 16). Dit waren de enige stenen constructies die werden vrijgelegd tijdens dit proefputtenonderzoek. De vloer was opgebouwd uit bakstenen met een formaat van 18,0 x 8,5 x 5,0cm. Het voegsel bestond uit zandige kalkmortel en ook onder de bakstenen was een dergelijke mortellaag aangebracht. Aan de buitenzijde was de vloer afgeborduurd door één rij stenen die haaks op de rest van de vloer lagen, met hun lange zijde tegen de bewaarde muurrest. De vloer was aangelegd volgens het zogenaamde halfsteensverband, waarbij in dit geval een rij begonnen werd met een volledige steen, om een volgende te beginnen met een halve steen. Dit patroon werd over de ganse vloer afgewisseld.

In de vloer waren vier baksteenrijen te zien die hiervan afweken (S4). Deze begonnen onmiddellijk tegen de muur (zonder dat hier een rij haakse stenen geplaatst was) en waren bestreken met een grijze mortel. De rijen vormden de bovenzijde van een bakstenen fundering die te volgen was tot 40cm onder dit vloerniveau. Deze was gevoegd met een vrij vaste cementmortel. Ondanks het feit dat de bovenzijde – de met grijze mortel bestreken bakstenen – op exact hetzelfde niveau lag als de vloer, was dit mogelijk een overblijfsel van een muur uit een jongere fase van het gebouw.

Tegen de vloer was langs de oostzijde nog een muur bewaard (S3). Over de breedte ervan kan niets gezegd worden, daar deze gedeeltelijk onder een kiezellaag en onder het asfalt zat. Opvallend was wel dat de muur gevoegd was met een grijzige - en toch vrij losse - cementmortel. Het formaat van de gebruikte bakstenen was dezelfde als deze gebruikt in de vloer.

De bodem onder de vloer bestond uit vrij homogeen, humeus, donkergrijs zand, waarin weinig baksteen- en mortelspikkels zichtbaar waren.

6.2.1.3. Proefput 3

Deze put werd uitgezet centraal langs de oostzijde van de stadslods. Volgens het oude kaartmateriaal zou zich daar namelijk de vroegere kloosterkerk moeten bevinden. Bij het verdiepen met de kraan werd in een eerste niveau (+4,47m TAW) echter enkel een puinpakket aangetroffen dat doorsneden werd door een smalle gracht (zie figuur 17; S1). Dit spoor was ongeveer 40cm breed en had een licht humeuze zandige vulling met een homogene grijzige kleur. Hieruit werd onder meer een scherfje steengoed uit Raeren opgediept. Aan de hand hiervan, samen met het gegeven dat dit spoor een puinpakket doorsneed, kon gesteld worden dat het spoor vrij jong was.

Figuur 17: Vlak 1 van proefput 3 met daarop de aflijning van een gracht.

Binnen een tweede vlak werden vier sporen aangetroffen die zorgvuldig op een lijn leken te liggen (zie figuur 18; S2 tot S5). Ze waren rechthoekig tot onregelmatig van vorm en toonden zich als vrij bleke, bruingrijze sporen. Spoor 2 werd uitgekozen om te verdiepen, daar de mogelijkheid bestond dat het hier om graven ging. Deze konden immers verwacht worden in of onmiddellijk rond de kloosterkerk. Het bleek evenwel om niet nader genoemde ondiepe vergravingen te gaan, waardoor opnieuw machinaal verdiept werd.

Figuur 18: Vlak 2 van proefput 3, met sporen 2 tot 5.

Het derde vlak bestond uit puinpakketten, waarin echter dermate veel water vervat zat dat het onmogelijk was om deze nader te bekijken of om hier nog dieper te graven. Deze puinlagen situeerden zich op een diepte van +4,35m TAW (zie figuur 19). Mogelijk zijn deze pakketten te linken met de afbraak van de kloosterkerk. Dit zou vervolgens betekenen dat het terrein sinds de afbraak aanzienlijk werd opgehoogd.

In het noordprofiel (zie figuur 20 en bijlage 2) was de hoger aangehaalde gracht te zien als een grijzige, licht komvormige structuur. Verder toonde het profiel onder het asfalt eerst een vrij dunne laag waarin wat kiezels en andere natuursteen zaten. Daaronder begon vervolgens een circa 60cm dik humeus, grijsig pakket, waarin wat puinfragmenten zaten. Vanaf een diepte van 80cm viel vervolgens een homogene grijsgroene/groene zandige bodem op waarin zich onder meer de sporen 2 tot 5 bevonden, die bovenop de puinpakketten lagen.

Figuur 19: Vlak 3 in proefput 3, met zicht op het waterverzadigd puinig pakket.

Figuur 20: Noordprofiel van proefput 3.

6.2.1.4. Proefput 4

Deze proefput bevond zich even ten noorden van de stadsloods en werd centraal doorsneden – in oost-westelijke richting – door een betonnen hoofdriool (zie figuur 21). Aangezien deze riool echter lekte kwam de kuil in geen tijd onder water te staan. Ook hier kan echter gesteld worden dat de moederbodem werd bereikt (op +3,88m TAW), zonder evenwel sporen te bevatten. Tot waar dit mogelijk was werd het noordprofiel opgekuist (zie bijlage 2).

Onder het asfalt was een donkere grijsbruine puinrijke laag vast te stellen, waaronder zich een bruingele laag bevond. Daaronder waren vervolgens de vrij humeuze grijzige pakketten vast te stellen die ook elders in de putten rond het gebouw zichtbaar waren. Deze waren waar te nemen tot tegen het grondwaterpeil.

Figuur 21: Overzichtsfoto van proefput 4.

6.2.1.5. Proefput 5

Deze laatste proefput bevond zich wat afgeschermd, net voor de verbreding van de stadsloods, ongeveer centraal langs de oostelijke zijde ervan. Ook hier kon het grondvlak niet geregistreerd worden. Wel kan meegegeven worden dat op het bereikte niveau (+4,22m TAW) verschillende puinpakketten zichtbaar waren. In één ervan werden enkele grote fragmenten industrieel wit aardewerk aangetroffen (laag 12). Er kon echter enkel een profiel worden opgekuist.

Het westelijke profiel (zie figuur 22 en bijlage 2) vertoonde een vergelijkbare opbouw als elders: bovenaan was er een klein ophogingslaagje aangebracht. In dit grijsbruine laagje was vrij veel fragmentair puinmateriaal zichtbaar. Daaronder bevonden zich vervolgens de grijzige, vrij humeuze pakketten. Opvallend is dat hier, in deze grijze lagen, vrij veel grijsgroen zand geïncorporeerd zat. Daaronder werden nog puinrijke kuilen aangetroffen (lagen 8, 9 en 10).

Figuur 22: Het westprofiel van proefput 5.

6.2.2. Fase 2: 2014

6.2.2.1. (Post)middeleeuwse grondsporen

In de natuurlijke bodem werden verschillende grondsporen aangetroffen. Het ging om paalsporen, kuilen, grachten en greppels (zie bijlagen 4 en 5). Uit de meeste grondsporen werd weinig materiaal gerecupereerd, maar meestal ging het om laat- of postmiddeleeuws materiaal. Sporen waaruit geen materiaal gerecupereerd werd, maar die stratigrafisch afgedekt werden door een vermoedelijk middeleeuwse ophogingslaag, worden ook in dit deel besproken.

In sleuf 1 werden vermoedelijke grondsporen aangetroffen in de natuurlijke bodem. In coupe werd echter duidelijk dat het om natuurlijke sporen ging en een iets dieper liggende ophogingslaag.

De eerste echte grondsporen werden aangetroffen in sleuf 5, bij het zetten van profiel 4 (zie bijlage 6). Het ging om twee paalsporen, een kuil en een gracht op een diepte van +2,97m TAW. De twee paalsporen S78 en S80 waren zichtbaar in het vlak als twee vage, lichtgrijs bruine vlekken (zie figuur 23). In coupe werd duidelijk dat het om paalsporen ging (zie figuur 24); er werden geen vondsten gerecupereerd. Vlak daarnaast was in vlak, en deels in profiel 4, kuil S81 zichtbaar (zie figuur 25). Deze kuil had een humeuze, zwartig grijze vulling waaruit geen vondsten gerecupereerd werden. Daarnaast was gracht S82 zichtbaar. Deze gracht had een humeuze, bruinig grijze vulling (zie figuur 25) waaruit één grijze wandscherf werd gerecupereerd. Er werd geprobeerd om een kijkvenster aan te leggen om te kijken of deze grondsporen een structuur met andere sporen vormden. Door de nabijheid van sleuf 1 in het westen, de zware funderingen in het oosten en de grote diepte van het vlak, was dit echter niet mogelijk zonder gevaarlijk te worden. De kraan kon wel nog een klein deel richting het oosten afgraven zodat met zekerheid gesteld kon worden dat S82 een gracht was.

In sleuf 6 werden ook grondsporen aangetroffen. Het ging om greppels en grachten en twee (paal)kuilen die oversneden werden door deze greppels. Deze sporen werden aangetroffen op +4,20m TAW, meer dan een meter hoger dan de grondsporen van sleuf 5. S121 en S122 waren een vermoedelijke greppel en gracht die parallel aan elkaar liepen. Bij S121 werd het vlak iets te diep aangelegd, waardoor in vlak slechts een donkergrijze humeuze rechthoek zichtbaar was. In het oostelijk profiel van de sleuf was de typische komvormige greppelstructuur zichtbaar (zie figuur 26). Het westelijk profiel kon niet bekeken worden omdat de sleufwand bijna direct na aanleggen instortte en de

Figuur 23: Sleuf 5: paalsporen S78 en S80 in vlak.

Figuur 24: Sleuf 5: paalspoor S78 in coupe.

Figuur 25: Sleuf 5: profiel 4 met aanduiding van kuil S81 en gracht S82.

Figuur 26: Sleuf 6: vermoedelijke greppel S121.

sleuf te gevaarlijk werd om nog te betreden (zie figuur 27). S122 was een donkergrijze humeuze gracht (zie figuur 28). Op het overzichtsplan is zichtbaar dat S122 in het verlengde ligt van S82 uit sleuf 5, en het zou dus kunnen dat het om één en dezelfde gracht gaat (zie bijlage 5). Verder in sleuf 6 werd greppelcomplex S123-S124-S125-S140 aangetroffen (zie figuur 29). S124 oversneed S125, de andere relaties waren niet zichtbaar. S126 en S127 waren twee ovale (paal)kuilen met donkerblauwig grijze vulling die oversneden werden door greppel S125 en dus ouder waren (zie figuur 30). Enkel uit S125 werd materiaal, één grijze scherf, gerecupereerd.

In sleuf 7 werd S154, een blauwig grijs langgerekt spoor, in vlak aangetroffen (zie figuur 31). Het ging om een greppel of laag S161 of S162 die lokaal iets dieper lag.

In sleuf 8 werden acht grondsporen aangetroffen, waarvan vier op basis van de aflijning en de vulling in deze periode kunnen geplaatst worden. Het gaat om S172, S173, S174 en S175. Deze kuilen zijn minder scherp afgelijnd en zijn meer afgerond dan de andere kuilen in de sleuf, wat erop zou kunnen wijzen dat ze ouder zijn. Ze hadden allemaal een donkergrijze vulling en bevatten brokjes kalkmortel en baksteen (zie figuur 32). In spoor S173 werden vier stukken aardewerk aangetroffen. Het ging om drie kleine wandscherfjes rood geglazuurd aardewerk en één grijze randscherf van een kom. Deze kom is van het type L117A²⁰ en kan gedateerd worden in de 15de eeuw, wat de oudst mogelijke datering voor deze kuil is. De gelijkaardige kuilen S172, S174 en S175 bevatten geen jonger aardewerk dan S173, wat de datering voor deze kuilen kan bevestigen.

In sleuf 9 werden twee grondsporen aangetroffen die in deze periode passen. Het ging om S187 en S191. S187 was een grote donkergrijze kuil met vrij veel brokken baksteen en natuursteen (zie figuur 33). Hierin werd door metaaldetectie een 17de-eeuws gespje gevonden. Het aardewerk uit deze kuil betrof wandscherven in rood geglazuurd aardewerk, steengoed en grijs aardewerk, en twee grijze bodems (een bodem op standring en een andere op zes standvinnen). De kuil bevatte heel wat bouw materiaal en weinig dierlijk bot. S191 was een vrij vaag grijs spoor met zeer weinig baksteen- en houtskoolspikkels (zie figuur 34). De vage aflijning en vulling, die leek op die van S187, doet vermoeden dat het ook hier een (post)midleeeuwse kuil betrof.

²⁰ DE GROOTE K. 2008, p. 225.

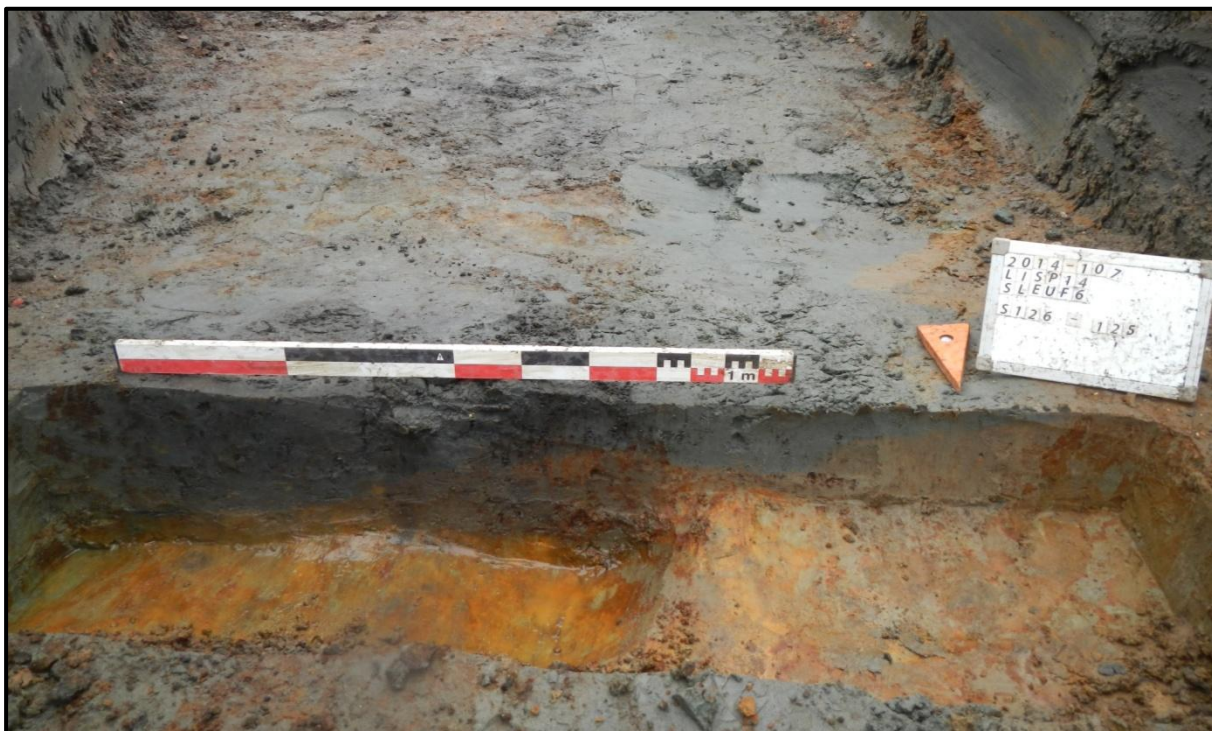
Figuur 27: Ingestorte sleufwand van sleuf 6.

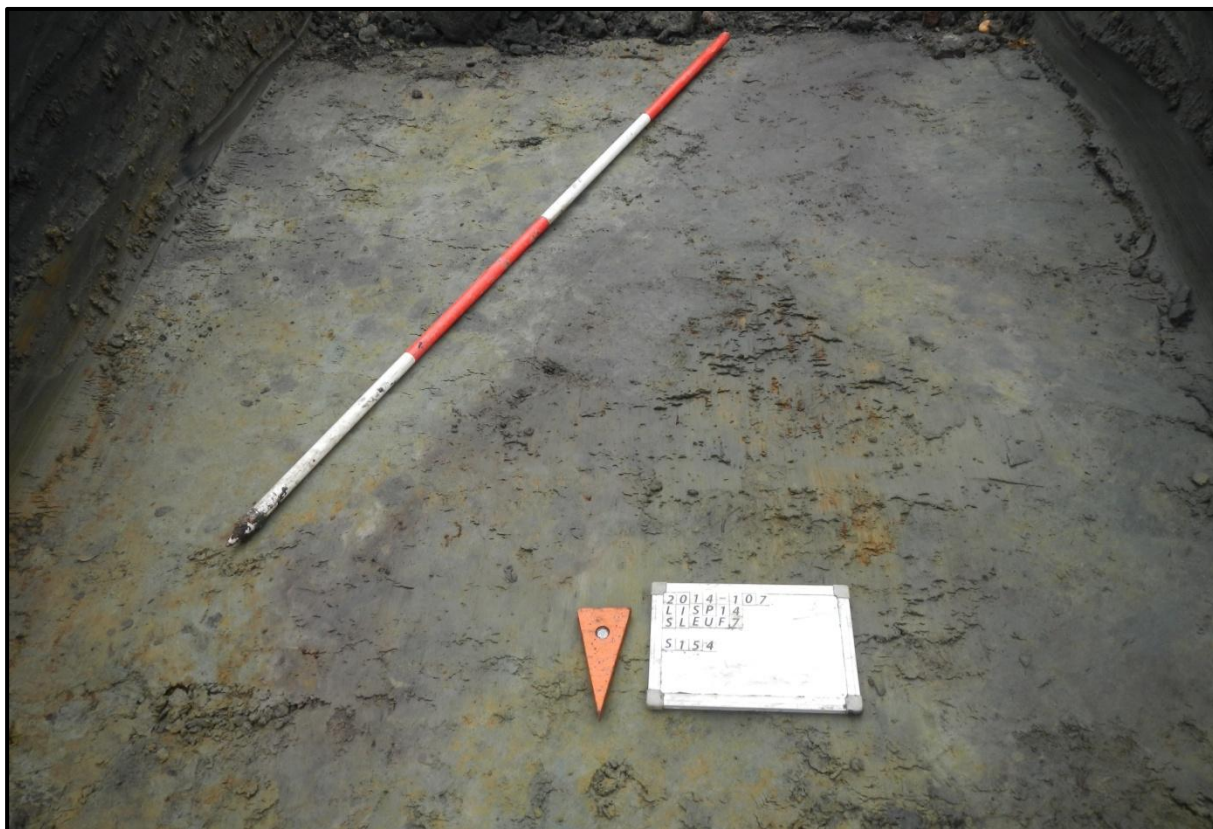
Figuur 28: Sleuf 6: gracht S122.

Figuur 29: Zicht vanuit het zuiden op het greppelcomplex in sleuf 6. De twee (paal)kuilen S126 en S127 staan vooraan op de foto boven de schaallat.

Figuur 30: Sleuf 6: coupe op (paal)kuil S126 en greppel S125.

Figuur 31: S154 in sleuf 7.

Figuur 32: Sleuf 8: S173 in coupe.

Figuur 33: Sleuf 9: een deel van S187 in coupe.

Figuur 34: Sleuf 9: S191 in coupe.

6.2.2.2. Muurresten uit de (post)middeleeuwen

In de westelijk gelegen sleuven, sleuf 1, sleuf 3 en sleuf 11, werden vrij veel muurresten aangetroffen (zie bijlage 4). In het noordelijke deel van de sleuven 4, 5, 6 en 7 werd een klein aantal muurresten aangetroffen (zie bijlage 5). Er werd een onderscheid gemaakt tussen muurwerk met een gele, beige zachte kalkmortel enerzijds en muurwerk met een harde witte of paarsige kalkmortel anderzijds. De witte en paarsige kalkmortel dateert vermoedelijk uit de 19de of 20ste eeuw en deze muren worden in een ander hoofdstuk besproken. De muren met de gele, beige zachte kalkmortel zijn waarschijnlijk ouder dan de 19de eeuw en worden in dit hoofdstuk besproken.

In **sleuf 1** werd een complex van verschillende funderingsresten gevonden. De meeste resten hadden een beige zachte mortel, maar bij sommige muurresten was het door de kleiige bodem die er rond zat moeilijk vast te stellen of er zich mortel tussen de brokken baksteen bevond of niet. S43, S44, S46, S52 en S59 waren funderingen opgebouwd uit brokken baksteen en natuursteen met een licht wittig beige mortel tussen (zie figuur 35 en 36).

S47 en S48 waren beter bewaard. S47 was maar gedeeltelijk zichtbaar doordat het oversneden werd door een recente leiding, maar deze fundering leek properder met mortel aangesmeerd. S48 was wel echt gemetst. Het ging om twee gemetste muurtjes van bakstenen van 18,0 x 7,5 x 4,0cm en aangestroken met een wittig beige mortel. Tussen deze twee muurtjes leek een uitsparing te zitten (zie figuren 35 en 36).

Aan de brokkelige fundering S52 lagen vier structuren die gemetst waren (zie figuur 36): S54, S55, S56 en S57. S54 was het best bewaard: het bestond uit bakstenen van 16,0 x 7,5 x 4,0cm die naast elkaar lagen. Daarop waren S55 en S57 gemetst, twee muurtjes van ongeveer 16cm breed. Deze waren grotendeels afgebroken. S56 was ook een muurtje of fundering van ongeveer 16cm breed met bakstenen van hetzelfde formaat als S55 en S57: 18,0 x 7,5 x 4,0cm.

In het verlengde van de brokkelige fundering S52 lag S42, een fundering van baksteenbrokken met een zachte gele kalkmortel. In coupe was de aanleg sleuf zichtbaar (zie figuur 37 en bijlage 6). De aanleg sleuf werd onderaan volgestort met puin waarop de brokkelige fundering werd gebouwd. Er werden geen vondsten gerecupereerd uit de aanleg sleuf. Een interpretatie van al deze muurfunderingen is niet mogelijk, het blijft een kluwen van brokkelige gemetste funderingen. S54 zou eventueel een vloertje geweest kunnen zijn, maar ook dat is niet duidelijk.

Figuur 35: Zicht vanuit het noorden op het complex van funderingen in sleuf 1.

Figuur 36: Zicht vanuit het zuiden op een deel van de funderingen in sleuf 1.

Figuur 37: Coupe op fundering S42 in sleuf 1. De aanlegsleuf (rood) werd onderaan opgevuld met puin.

In **sleuf 2** werd enkel een fundering van bakstenen en een gele kalkmortel aangetroffen. Deze sleuf en de fundering konden niet verder onderzocht worden omdat de sleuf vol leidingen, rioolbuizen en kabels zat waarvan niet geweten was of deze nog aangesloten waren of niet. Aangezien deze sleuf zich vlak langs het gebouw 'de Annex' bevond en dit gebouw nog in gebruik was werden geen risico's genomen en werd de sleuf niet uitgebreid.

In **sleuf 3** werd ook muurwerk aangetroffen. S68-S69, S75, S77 en S274 waren waarschijnlijk (post)middeleeuwse funderingen. S68-S69 en S75 waren deels afgebroken bij de aanleg van het 19de-eeuwse gootje S275 en zijn dus zeker ouder dan de 19de eeuw (zie figuur 38). S68 was gemetst met bakstenen van 19,5 x 9,0 x 5,0cm en een gele mortel; S69 was gemetst met bakstenen van 18,0 x 7,0 x 6,0cm en een wittig gele mortel. De twee muren werden koud tegen elkaar gezet, maar leken wel deel uit te maken van één geheel (zie figuur 38). S68 had een zichtbare u-structuur: misschien gaat het hier om een keldermuur (S69) met daarin S68 als keldergat, de opening om licht binnen te laten in de kelder. Het is ook mogelijk dat S68-S69 in het noorden volledig werd uitgebroken en dat het om een rechthoekige structuur ging zoals een beerput. Ook een functie als haard is niet onmogelijk. Door de verstoringen langs alle zijden is een juiste interpretatie niet eenvoudig. S75 is een muur van bijna 1m breed, bestaande uit

bakstenen met een formaat van 17,5 x 8,5 x 4,5cm en een gele kalkmortel. Deze muur liep evenwijdig met de achtergevel van het S.A.S.K. Tegen de zuidelijke kant van de muur werd een 20ste-eeuwse gewelfconstructie (S76), gebouwd (zie figuur 39). S77 is een lichtgebogen muur van hetzelfde bouw materiaal als S75. De muur is iets minder dan 40cm breed (zie figuur 40). Het gebogen verloop doet vermoeden dat het niet om een muur van een gebouw gaat, maar om een afsluitmuur. In het noordprofiel van sleuf 3 was een klein stukje te zien van een muur met een gelijkaardige opbouw, S274 (zie figuur 40).

In **sleuf 11** werd ook (post)midleleeuws muurwerk aangetroffen. S260 was een lange muurfundering die evenwijdig liep met het huidige S.A.S.K., en opgebouwd was uit bakstenen en een gele kalkmortel (zie figuur 41 en 42). De muur werd tweemaal onderbroken voor leidingen. In het zuiden zorgde een puinpakket ervoor dat het niet duidelijk was of de muur hier stopte of onderbroken werd. Haaks op S260 stonden S261 en S262, vermoedelijk vormden deze één structuur met S260, maar door de leidingsleuf is de overgang tussen S260 en de twee andere muren niet meer zichtbaar. S257 had dezelfde oriëntatie als S261 en S262 en was een fundering van 80 cm breed (zie figuur 41).

Figuur 38: Sleuf 3: S68-S69 met op de voorgrond het 19de-eeuwse gootje S275 dat S68-S69 doorsnijdt.

Figuur 39: Sleuf 3: zicht vanuit het zuiden op muur S75. Links is de aansluiting met het gewelf van S76 zichtbaar.

Figuur 40: Overzicht van sleuf 3 vanuit het zuiden. Ter hoogte van de schoppen start muur S77.

Figuur 41: Sleuf 11: zicht vanuit het noorden op S257, S260 en S261.

S263, S270, S271 en S272 behoorden waarschijnlijk tot eenzelfde gebouw. Het lijkt erop dat S270 en S271 samen één muur vormden, waarvan S272 het parement was dat de muur aan de buitenzijde van het gebouw een mooier uitzicht gaf (zie figuur 43). Aan de binnenzijde, ten noorden van de muur, bevond zich de vloer. Vloer S263 was een tegelvloer gelegd in halfsteens verband. De aardewerken tegels waren 13,5 x 13,5 x 2,5cm groot. Een deel was oxiderend rood gebakken en een deel reducerend grijs. Ze waren gelegd in een V-vormig patroon (zie figuren 42 en 43).

S266 en S267 leken ook een muur met parement. Het parement zat hier aan de noordkant (zie figuur 44). Dit kan erop wijzen dat er een opening van twee meter was tussen twee gebouwen die parallel lagen aan elkaar, bijvoorbeeld een doorgang naar een kloostertuin. S263, S266, S267, S270, S271 en S272 waren allemaal opgebouwd met een wittig beige hardere kalkmortel dan muurfundering S260 en andere.

Figuur 42: Sleuf 11: zicht vanuit het zuiden op muren S260 en S262, en vloer S263.

Figuur 43: Sleuf 11: vloer 263 met daarnaast muur S270-S271 met parement S272.

Figuur 44: Sleuf 11: muur met parement S266-S267.

S265 had dezelfde oriëntatie als deze muren met parement. Hiertegen stond muurfundering S264, die een iets andere oriëntatie had dan de andere muren in sleuf 11 (zie figuur 45). De oriëntatie was licht schuin ten opzichte van het huidige S.A.S.K. en leek overeen te komen met de oriëntatie van S42 uit sleuf 1, namelijk noord-zuid (zie bijlage 4). Misschien behoren ze tot dezelfde structuur en gaat het hier om de kerk van het Sionklooster, want ze bevinden zich in het verlengde van de Kluizekerk en de structuur zou een echte west-oost oriëntatie hebben. S43-S48 en S52-S59 zouden ook deel kunnen uitmaken van deze structuur, maar dat is voorlopig niet duidelijk.

Ook in het noordelijk deel van sleuven 4, 5, 6 en 7 werden muurresten met een gele mortel aangetroffen. De muurresten waren meestal slecht bewaard en leken afgebroken door de recentere verstoringen voor het steken van leidingen. Het ging om muurresten S70, S101, S108, S142 en S147 (zie figuren 46-50).

Figuur 45: Sleuf 11: muur S265 met schuin daartegen S264.

Figuur 46: Muurfundering S70 in sleuf 5. Het rechterdeel is vermoedelijk een los deel van S70.

Figuur 47: Muur S101 in sleuf 4. De muur werd in het noorden uitgebroken voor het steken van de rioolbuis.

Figuur 48: Brokkelige fundering S108 in sleuf 6.

Figuur 49: Muurfundering S142 in sleuf 7. De rioolbuis en recente fundering zijn goed zichtbaar.

Figuur 50: Fundering S147 in sleuf 7.

6.2.2.3. 19de- en 20ste-eeuwse muurresten

In de verschillende sleuven werden ook een aantal muurresten aangetroffen die vermoedelijk jonger zijn (zie bijlagen 4 en 5). In sleuf 3 gaat het om twee waterafvoersystemen. Het ene was een gewelfd waterafvoersysteem van meer dan een meter breed, bestaande uit verschillende baksteenformaten en een witte cementachtige mortel (zie figuur 51). Deze overwelling was waarschijnlijk voor de afvoer van rioolwater of de overdekking van een soort van vlietje. Op de Grote Markt te Lier achter het stadhuis werden in 2011 bij een archeologische begeleiding soortgelijke gewelven aangetroffen. Deze overwelling was in het verleden al afgebroken om leidingen in te leggen (zie figuur 52). Ze dateren vermoedelijk uit het begin van de 20ste eeuw. Het andere afvoersysteem was een gootje opgebouwd met bakstenen en een paarsig grijze mortel, en afgedekt met grote natuurstenen. Het gootje was gevuld met een zwarte humeuze vulling waarin een 19de-eeuws kwaliteitsloodje werd aangetroffen. In Antwerpen op de Meir werden bij een opgraving gelijkaardige gootjes aangetroffen, deze werden gedateerd in de 18de-19de eeuw.²¹ In Leuven op de site van het Kloosterhotel werd ook een vergelijkbaar gootje gevonden dat gedateerd kon worden in de 19de eeuw.²² Ook te Ieper bij de opgraving aan de Janseniusstraat werd een gelijkaardig gootje gevonden. De inhoud werd daar volledig bemonsterd en kon eind 18de-begin 19de eeuw gedateerd worden.²³

In sleuf 1 werd ook een stuk fundering aangetroffen met een witte cementachtige mortel, S40 (zie figuur 53). In sleuf 9 werden vijf parallel gelegen funderingen aangetroffen met een witte en een paarsig grijze cement: S195, S206, S208, S209 en S210 (zie figuur 55). Deze funderingen vertoonden qua samenstelling een grote gelijkenis met de diepe funderingen die werden aangetroffen onder de voormalige loodsen (zie figuur 54). De funderingen van de voormalige loodsen waren meer dan 2m diep; die in sleuf 9 waren slechts een 40-tal cm diep en ze waren onderaan gefundeerd op natuurstenen.

²¹ HENDRIKS V. 2013, pp. 62-76.

²² VAN RANSBEECK L. *et al.* 2012, pp. 57, 70.

²³ BOT B. 2014, pp. 94-103.

Figuur 51: Detail van de gewelfde waterafvoer S76.

Figuur 52: Vergelijkbare overwelving aangetroffen bij een archeologische begeleiding op de Grote Markt te Lier in 2011.

Figuur 53: S40 in sleuf 1. De witte cementachtige mortel doet vermoeden dat het om een 19de-of 20ste-eeuwse fundering gaat.

Figuur 54: Diepe funderingen van de loods in sleuf 4.

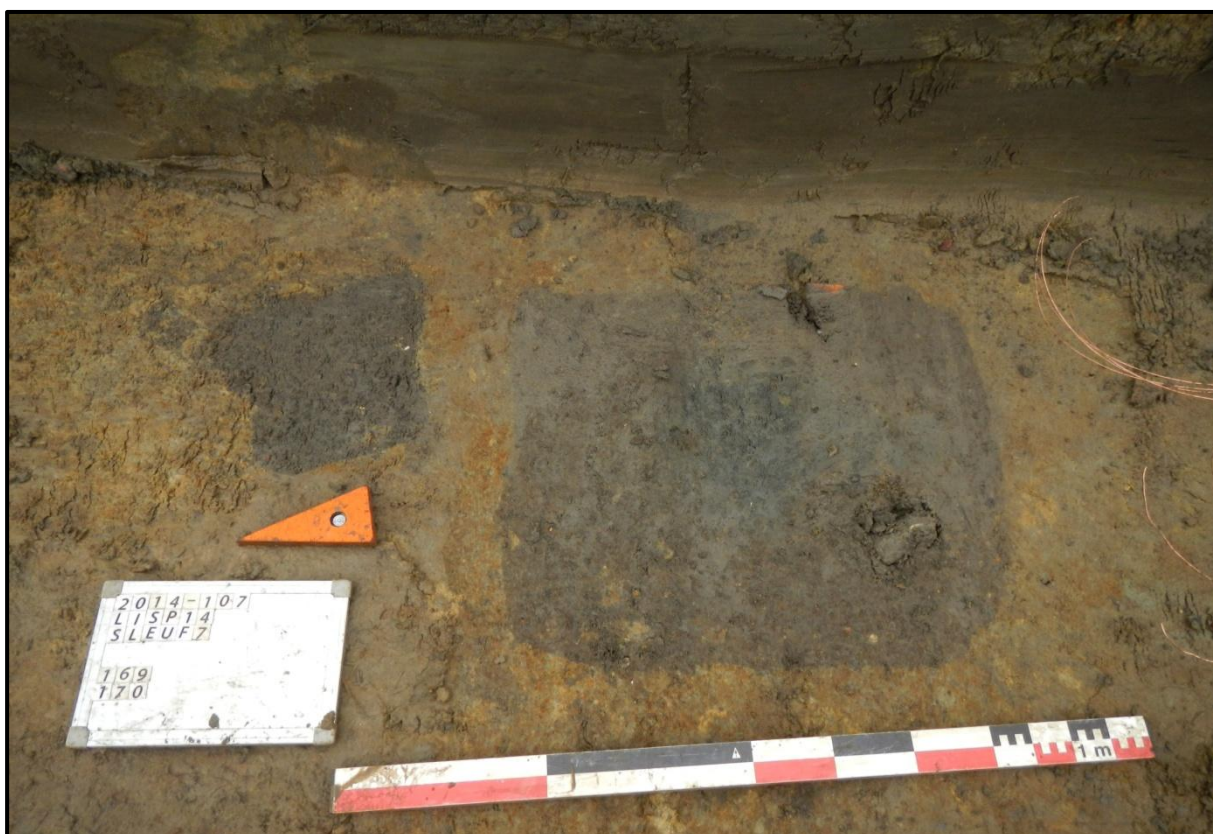
Figuur 55: Eén van de recente funderingen uit sleuf 9.

6.2.2.4. Recente grondsporen

Een aantal grondsporen had een erg scherpe aflijning. Deze grondsporen waren waarschijnlijk recent (zie figuur 56). Het gaat om sporen: S17, S21, S50, S168, S169, S170, S171, S188, S189, S190, S192 en S205 (zie bijlagen 4 en 5).

Sporen S205, S190 en S168 lagen deels in de sleufwand. Bij opschoning van het profiel werd duidelijk dat deze sporen zich stratigrafisch onder de onderste ophogingslaag bevonden (zie figuur 57). Dit was telkens op plaatsen waar de ophogingslagen er qua vulling en aflijning ook recenter uitzagen.

Sleuf 10, die aangelegd werd op de huidige Sionsparking, parallel met de stadswandeling, was totaal verstoord door een erg recente puinige ophoging. De onverstoorde moederbodem kon hier niet bereikt worden omdat de wanden te puinig en instabiel waren. Deze verstoring is waarschijnlijk de opvulling van het zwemdok van de kazerne en de nivellering van de molenberg en de vestbergen.

Figuur 56: S169 en S170. De scherpe aflijning doet vermoeden dat het om recente paalkuilen gaat.

Figuur 57: S205 in profiel.

7. BASISANALYSE VAN DE VONDSTEN

7.1. Keramiek

Het oudste aardewerk betrof handgevormd aardewerk uit laag S161 in sleuf 7 (zie figuren 13 en 14). Het gaat waarschijnlijk om aardewerk uit de ijzertijd. Al het andere aardewerk was (post)middeleeuws aardewerk: rood geglazuurd aardewerk, grijs aardewerk, steengoed, Maaslands aardewerk en majolica. Een kleine hoeveelheid werd aangetroffen bij het couperen zoals hoger vermeld en een aantal kleine fragmenten werden gerecupereerd uit de zeefstalen van de ophogingslagen.

De analyse van de kleine fragmenten aardewerk uit de zeefstalen van de ophogingslaag S120 uit profiel 8 leverde een 14de-15de-eeuwse datering op: het ging om grijs aardewerk, rood geglazuurd aardewerk, Maaslands aardewerk en steengoed (zie figuur 13). Ophogingslaag S28 uit profiel 2 bevatte rood geglazuurd aardewerk, grijs aardewerk en steengoed. Eén van de steengoedscherven was een fragment van een eierbeker van Siegburg die gedateerd kan worden van de tweede helft van de 14de eeuw tot de eerste helft van de 16de eeuw (zie figuur 10). Het ander aardewerk uit deze context lijkt binnen deze datering te passen.

Bij het vrijleggen van de muren werd slechts weinig aardewerk aangetroffen. In de aanleg sleuf van S42 en in de lagen die doorsneden werden door de aanleg sleuf werd geen aardewerk aangetroffen. Bij het vrijleggen van S257 werd wel een beetje keramiek gerecupereerd uit S258 (zie figuur 58). Omdat het niet duidelijk was of S257 een fundering of een deel van opgaand muurwerk was (zie figuur 41) kan het gaan om aardewerk uit de aanleg sleuf of uit de ophogingslaag rond de muur. Het aardewerk bestond uit grijs aardewerk, rood geglazuurd aardewerk en steengoed, en kan gedateerd worden van de 16de tot en met de 18de eeuw. De combinatie van de sterk verweerde grijze scherf en de met kobaltblauw versierde steengoedscherf in één context doen vermoeden dat het om een versmeten context gaat, een context waar aardewerk van verschillende periodes samen in terecht kwam.

Figuur 58: Aardewerk uit S258, aangetroffen bij het vrijleggen van S257.

7.2. Metaal

Slechts twee stuks van het aangetroffen metaal werd handmatig gevonden bij couperen. Het gaat om twee nagels die gevonden werden bij het couperen van S172. Eén nagel werd gevonden bij het uitzeven van context S119. Al de andere metaalvondsten werden gedaan met behulp van metaaldetectie. Er werd rondgegaan met de metaaldetector in alle sleuven en op de uitgegraven grond langsheen de sleuven.²⁴ De ijzeren nagels werden niet weerhouden, omdat ze in een stadscontext met verstoringen erg overvloedig aanwezig zijn en ze geen meerwaarde geven qua datering of interpretatie. De metaalvondsten in de sleuven werden opgemeten met een GPS-toestel.

Twee metaalvondsten kwamen uit een duidelijk gesloten context: het gaat om een 17de-eeuws schoengespje uit kuil S187 (zie figuur 60) en een kwaliteitsloodje uit de zwarte vulling van het gootje S275. De andere metaalvondsten uit de sleuven kwamen uit ophogingslagen rond de muren in sleuf 3 en sleuf 1. Het betrof vooral brokjes lood en militaire knopen (zie figuur 61). Deze knopen dateren uit de periode 1834-1974, toen er een kazerne op deze site was.

Op de grondhopen naast de sleuven werd alles door elkaar aangetroffen: de meest opvallende vondsten waren een lakenloodje uit Brugge, een munt van Fillips II (16de eeuw) en een rekenpenning met een afbeelding van een scheepje. Op het lakenloodje was een klimmend leeuwte afgebeeld (zie figuren 62 en 63).²⁵ Deze klimmende leeuwte stonden ook op de kortes van Karel V (16de eeuw). Deze vondsten bevestigen dat het gebied zeker in gebruik was in de 16de eeuw.

²⁴ Met dank aan Johan Dils voor de metaaldetectie.

²⁵ Met dank aan Raakvlak voor de determinatie.

Figuur 60: Schoengespje uit de 17de eeuw (inv.nr. 9).

Figuur 61: Militair insigne met afbeelding van een leeuw (inv.nr. 13).

Figuur 62: Lakenloodje met centraal de tekst "Brugghe" in Gotische letters (inv.nr. 10).

Figuur 63: De andere zijde van het lakenloodje met centraal een leeuw (inv.nr. 10).

7.3. Dierlijk bot

Er werd een kleine hoeveelheid dierlijk bot aangetroffen in de kuilen S170, S173 en S187. Het ging steeds om kleine fragmenten waar weinig over te zeggen was. In puinige ophogingslagen zoals S53 en S145 werden ook kleine fragmenten dierlijk bot gevonden. Ook hier was het te weinig en te fragmentair om iets over te zeggen.

8. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

De onderzoeksvragen kunnen als volgt beantwoord worden:

- *Zijn er sporen aanwezig?*

Er zijn verschillende soorten sporen aanwezig: in het zuiden betreft het grondsporen, in het noorden en het westen muurresten. De grondsporen zijn vooral (post)midleleeuwse greppels en (paal)kuilen. De muurresten kunnen onderverdeeld worden in (post)midleleeuwse muurresten en 19de-20ste eeuwse muurresten.

- *Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?*

De sporen zijn antropogeen. Slechts twee vlekken in de onverstoorde moederbodem waren natuurlijke sporen.

- *Hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?*

Over het algemeen waren de muurresten in sleuven 3 en 11 goed bewaard: de muurresten werden zichtbaar tussen 30cm en 1m onder het huidige oppervlak. Een deel van een vloer die slechts 67cm onder het huidige oppervlak lag was zeer goed bewaard. Wanneer er langs de muren of funderingen verdiept kon worden leken ze dieper beter bewaard. Een deel van de muurresten werd verstoord door recente rioleringen en andere leidingen, maar het tracée van de muren kon nog steeds gevolgd worden. Vermoedelijk gaan deze verstoringen bijna nergens even diep als de muren. Onder de verstoringen zijn een groot deel van de muurresten nog goed bewaard, zoals zichtbaar in sleuven 5, 6 en 7. De muurresten in sleuf 1 hadden een brokkelig karakter en waren het slechtst bewaard. De grondsporen waren vaak ondiep - tussen de 10 en 20cm - bewaard in de onverstoorde bodem. Vermoedelijk zijn ze hoger wel bewaard gebleven, maar waren ze door de donkere gelijkaardige vullingen van de ophogingspakketten niet zichtbaar. Het is ook mogelijk dat een deel van de oorspronkelijke bodem werd afgegraven of erodeerde en de sporen daardoor ook minder diep bewaard bleven.

- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*

De muurresten in sleuven 11 en 1 maken waarschijnlijk deel uit van verschillende structuren die tot het klooster behoorden. S257, S260, S261 en S262 leken deel uit te maken van één structuur: een gebouw dat parallel liep met het huidige S.A.S.K. Vloer S263 en S270-S273 behoorden tot een gebouw waarvan de binnenzijde zich in het noorden bevond en de buitenzijde in het zuiden. S266-S267 vertoonden een gelijkaardige opbouw en kunnen van eenzelfde soort gebouw zijn, waarbij de opening tussen S273 en S267 een toegang tot de kloostertuin was. S266 in sleuf 11 en S42 in sleuf 1 vertoonden eenzelfde oriëntatie: deze funderingen waren noord-zuid geïoriënteerd. De andere muren van sleuf 11 en sleuf 3 liepen parallel met het huidige S.A.S.K., wat meer noordwest-zuidoost is. Misschien behoorden S266 en S42 tot eenzelfde structuur, bijvoorbeeld de kerk van het klooster. De kerk bevond zich in het verlengde van de Kluizekerk en zou oost-west georiënteerd zijn. Het complex S43-S48 en S52-S59 kan dan ook een deel van deze structuur zijn, maar dat is voorlopig niet echt duidelijk. In het noordelijke deel van sleuven 4, 5, 6 en 7 werden muurresten aangetroffen. Deze kunnen samen met S77 uit sleuf 3 deel uitmaken van het complex van gebouwen dat zich op de Ferrariskaart (zie figuur 4) langs de (nu gedempte) Nete-arm bevonden. S68-S69 en S75 werden doorbroken door het 19de-eeuws gootje S275. Ze kunnen deel uitmaken van eenzelfde vleugel van het klooster. Voor de grondsporen is het moeilijker te zeggen of ze deel uitmaakten van een structuur. Op de plaatsen waar twee gelijkaardige paalsporen bij elkaar aangetroffen werden was het onmogelijk om een kijkvenster aan te leggen omdat de veiligheid en de ruimte tussen de recente kelders en funderingen dit niet toeliet. Paalsporen die samen leken te gaan waren: S78 en S80; S126 en S127; en S173, S174 en S175.

- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*

Een datering van de muurresten en grondsporen is niet eenvoudig. Algemeen wijzen de keramiek- en metaalvondsten erop dat dit gebied in gebruik was van de 14de eeuw tot de 20ste eeuw. In de 19de en 20ste eeuw was de site in gebruik als kazerne en stadsopslagplaatsen. Wellicht dateren de recente muurresten en paalsporen uit deze periode. De (post)middeleeuwse muurresten en paalsporen kunnen gedateerd worden tussen de 14de en de 19de eeuw. De periode dat het klooster en de site in ontwikkeling kwamen. De ophogingen van dit natte terrein dateren ook in die periode.

- *Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?*
 - Of er verschillende fasen van het Sionklooster zijn vast te stellen.
 - Eventuele begravingen in (de buurt van) de oude kerk van het klooster.
 - Een studie van de ophogingen om zo een beter beeld te krijgen van het landgebruik op deze site in de middeleeuwen.
 - Op plaatsen waar de oorspronkelijke bodemopbouw of oude cultuurlagen zichtbaar zijn, dient opgelet te worden voor vage grondsporen uit de metaaltijden, de vroegste geschiedenis van de site.
 - Er kan best gewerkt worden met een systeem van profielsleuven of -putten om van hieruit de verschillende vlakken waarin dient opgegraven te worden te bepalen.
 - Voor elk vervolgonderzoek dient bemaling geplaatst te worden om de grondwatertafel te verlagen.

9. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

De site was in grote mate verstoord door zware recente funderingen en recente ophogingslagen. Toch waren een aantal zones op de site relatief goed bewaard en werden er interessante sporen in aangetroffen. Twee zones komen in aanmerking voor verder onderzoek: de zone met het grote aantal muurresten in het noordwesten van de site en een zone in het zuiden van de site waar grondsporen en een interessante bodemopbouw werden aangetroffen (zie bijlage 7).

1) Zone 1 (5399m²)

Omwille van de geschiedenis van het Sionklooster en het grote aantal muurresten²⁶ die tot tenminste vijf verschillende structuren lijken te behoren, wordt de noordwestelijke zone van het terrein aanbevolen voor verder onderzoek (zie bijlage 7). De zone (zone 1) met bewaarde muurresten komt overeen met het deel dat als gebouw ingekleurd staat op de Ferrariskaart (zie figuur 4). Het gaat om een zone ten oosten van waar nu het S.A.S.K. gelegen is, met daarbij het noordelijke deel van de site langsheen de gedempte Nete-arm. Sleuven 1, 3 en 11 bevatten een aanzienlijk aantal muurstructuren van het klooster, en ook in het noordelijke deel van sleuven 4, 5, 6 en 7 werden oudere funderingen aangetroffen. Deze sleuven/sleufdelen zijn bijgevolg opgenomen in de advieszone. Aangezien in het overgrote deel van sleuf 5 geen relevante archeologische resten van het klooster werden aangetroffen, loopt de begrenzing van de advieszone tot net tegen de westelijke wand van deze sleuf. Op die manier zijn vermoedelijk alle nog aanwezige muurresten van het klooster opgenomen in het onderzoeksgebied.

Verder onderzoek kan meer licht werpen op het uitzicht van het klooster in de periode tussen 1468, wanneer het klooster werd opgericht, en 1798, wanneer de kloostergebouwen werden opgenomen in een textielfabriek. Op de kaart van Guicciardini (16de eeuw) en die van Ferraris (18de eeuw) staan twee verschillende situaties getekend. Het gaat echter steeds om een kerk met aanbouwen (zie figuren 4 en 5). Bij een eventueel vervolgonderzoek van beide zones zal het terrein moeten opgegraven worden in verschillende vlakken.

Voor het noordwestelijke deel met de muurresten (zone 1) is het moeilijk in te schatten hoeveel vlakken er verwacht kunnen worden. Tijdens het vooronderzoek was het

²⁶ De vloer S263 werd met zwarte plastic bedekt om de kraan te waarschuwen bij eventueel vervolgonderzoek.

onmogelijk om een profiel tot op de onverstoorde moederbodem aan te leggen door de hoge concentratie muurresten en leidingen. Een ruwe schatting: de muurresten in sleuven 1, 3 en 11 werden aangetroffen tussen +5,12m TAW en +4,50m TAW, de moederbodem in sleuf 1 op +3,87m TAW. Er zou zich onder het eerste vlak met de muurresten een pakket van 60cm tot 125cm kunnen bevinden. De ophogingspakketten in de sleuven waren vaak een 20cm dik, dus kunnen er tussen de 3 en de 6 vlakken verwacht worden.

Tijdens een vervolgonderzoek wordt best gewerkt met een systeem van profielsleuven of -putten om zo de vlakken te bepalen en van hieruit stratigrafisch te verdiepen. In de zone met muurresten kunnen er skeletten gevonden worden in de buurt waar de kloosterkerk stond, ook hiermee dient rekening gehouden te worden bij een eventueel vervolgonderzoek.

2) Zone 2 (2624m²)

In het zuiden van de site werden, telkens als er tot op de onverstoorde bodem kon gegraven worden, grondsporen aangetroffen. Dat was het geval in sleuven 8 en 9 en het zuidelijk deel van sleuf 7 (zie bijlage 7). In het zuiden was de bodem minder hoog opgehoogd en was op sommige plaatsen de oorspronkelijke bodemopbouw nog zichtbaar. De cultuurlaag S161 bevatte handgevormd aardewerk. Daarnaast werden een aantal (paal)kuilen en greppels aangetroffen uit de (post)middeleeuwen. In het zuidelijke deel van sleuf 5 en sleuf 6 werden ook heel wat interessante grondsporen aangetroffen, maar de directe nabijheid van de verschillende verstoringen maakt het te moeilijk om er op te graven. Daarom werden deze zones niet opgenomen in advieszone 2. Binnen deze zone vallen ook twee recente ondergrondse bunkers die al een groot deel van de zone verstoord zullen hebben. Het is moeilijk in te schatten in hoeverre het mogelijk zal zijn om grote vlakken aan te leggen.

Een vervolgonderzoek kan meer duidelijkheid scheppen over het landgebruik van natte gronden in de (post)middeleeuwen, en informatie geven over hoe de kloostergemeenschap de gronden ophoogde, in cultuur bracht, bebouwde, ... De gronden lagen buiten de eerste en binnen de tweede stadsomwalling en kunnen een zicht geven op hoe de stad haar areaal vergrootte, of de ophogingen eerder lokaal of op grote schaal gebeurden, of ze kort in tijd op elkaar volgden, ...

Bij een eventueel vervolgonderzoek van beide zones zal het terrein moeten opgegraven worden in verschillende vlakken. Het zuidelijke deel (zone 2) zal, op basis van de

profielen 9 en 11 opgegraven kunnen worden in 3 of 4 vlakken. Meer naar het zuiden, richting sleuf 9, zullen het er maar 2 of 1 worden. In het zuidelijke deel van de site, waar een laag met aardewerk uit de metaaltijden werd aangetroffen, moet in een vervolgonderzoek goed uitgekeken worden naar vage grondsporen uit deze periode, omdat deze informatie kunnen verschaffen over de vroegste geschiedenis van deze site en van Lier in het algemeen.

Bovenstaande aanbevelingen hebben geen enkele bindende kracht, maar dienen als advies voor het agentschap Onroerend Erfgoed, dat uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

10. SYNTHESE

In het kader van de geplande ontwikkeling van de Sionsite te Lier (provincie Antwerpen), waarbij een ondergrondse parkeergarage en gebouwen met kelders zullen aangelegd worden, voerde een team van Monument Vandekerckhove nv op 5 en 6 september 2011 en van 5 mei tot 16 mei 2014 een archeologische prospectie uit op het terrein. Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de stad Lier en volgens de Bijzondere Voorschriften opgesteld door Onroerend Erfgoed Antwerpen, en gebeurde in nauwe samenwerking en overleg met aannemer Vanhout en projectontwikkelaar DMI. Een eerste fase van de prospectie vond reeds plaats in september 2011, toen de site nog in gebruik was. Hierbij werden verspreid over het terrein vijf proefputten aangelegd. Het archeologische beeld dat werd verkregen bij deze eerste fase was echter te beperkt om betrouwbare uitspraken te doen voor eventueel vervolgonderzoek: er kon te weinig oppervlakte opengelegd worden en de grondwatertafel was dermate hoog dat ze een correct proefputtenonderzoek onmogelijk maakte. In samenspraak met alle betrokkenen werd beslist om een tweede onderzoeksfase door middel van proefsleuven te organiseren na afbraak van de bestaande gebouwen en het plaatsen van bemaling om de grondwatertafel op de site te verlagen. De verwachting was om onder andere sporen van het verdwenen Sionklooster aan te treffen.

De huidige verhardingen op het terrein bevonden zich op circa +5,60m TAW. Het grootste deel van het terrein was flink opgehoogd. De stratigrafie bestond uit verschillende laatmiddeleeuwse en jongere ophogingslagen. Een deel van de ophoging werd waarschijnlijk in cultuur gebracht. De onverstoorde natuurlijke bodem werd pas aangetroffen tussen +3,56m TAW en +2,97m TAW en vertoonde geen bodemvorming. Vijf ophogingslagen werden bemonsterd om uit te zeven, om zo een datering te bekomen. Uit twee contexten, S28 en S120, kwam aardewerk. Het aardewerk uit S28 kon ruwweg gedateerd worden in de tweede helft van de 14de eeuw - eerste helft van de 16de eeuw, terwijl het materiaal uit S120 geplaatst kon worden in de 14de - 15de eeuw.

In profiel 11 in het zuidelijke deel van sleuf 7 werd een bruinig grijze laag opgetekend. Deze laag S161 was waarschijnlijk een restant van een oude cultuurlaag of een restant van een B-horizont. Hieruit werden enkele scherven handgevormd aardewerk gerecupereerd, dat gedateerd kon worden in de metaaltijden.

In het zuiden van de site, waar de onverstoorde bodem minder diep onder het maaiveld lag, werden verschillende grondsporen aangetroffen. Het ging om (post)middeleeuwse greppels en (paal)kuilen. Hier vertoonde de bodem wel bodemvorming.

In het oosten en het noorden van de site werden in de bovenste ophogingslagen muurresten aangetroffen. De muurresten konden onderverdeeld worden in (post)middeleeuwse muurresten met zachte gele mortels en 19de-20ste-eeuwse muurresten met witte en paarsig grijze harde mortels. Vooral in sleuf 1, 3 en 11 werd een hoge concentratie (post)middeleeuwse muurresten aangetroffen: deze muurresten maken waarschijnlijk deel uit van verschillende structuren die tot het klooster behoorden.

Twee zones komen in aanmerking voor verder onderzoek: de zone met het grote aantal muurresten in het noordwesten van de site (zone 1) en een zone in het zuiden van de site waar grondsporen en een interessante bodemopbouw werden aangetroffen (zone 2) (zie bijlage 7). Deze aanbeveling heeft geen enkele bindende kracht, maar dient als advies voor de bevoegde overheid die uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

11. LITERATUUR

• Uitgegeven bronnen

- BERGMANN A. 1873, *Geschiedenis Der Stad Lier*, Lier.
- BRIOEN M. s.d., *Geschiedkundige aantekeningen over de Kazerne Luitenant-Kolonel Becquevort. Historiek van het derde legerdepot*, Lier.
- DE GROOTE K. 2008, *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de–16de eeuw)*, Relicta Monografieën 1, VIOE, Brussel.
- VERHULST A. & DUVOSQUEL J.-M. 1990, *Historische Stedenatlas Van België: Lier*, Brussel.
- Gazet van Antwerpen; 31.01.1997.

• Onuitgegeven bronnen

- *Bijzonder bestek voor de overheidsopdracht voor diensten met als voorwerp "archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Sionsplein"*, 2011: pp. 10-11.
- BOT B. 2014, *Conceptrapport archeologische opgraving Ieper Janseniusstraat* (prov. West-Vlaanderen).
- HENDRIKS V. 2013, *Conceptrapport archeologische opgraving Antwerpen Meir* (prov. Antwerpen).
- VAN RANSBEECK L. et al. 2012, *Basisrapport archeologische opgraving Leuven Kloosterhotel* (prov. Vlaams-Brabant).
- WILLEMEN W. 2001, *Het Sionklooster van het ontstaan tot heden*, in: gidsencursus Lier.

- **Internetbronnen**

- <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>
- http://www.toerismelier.be/pages/plan_lier.htm
- http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://veiling.catawiki.nl/kavels/405831-belgi-lier-lodovico-guicciardini-lier-lira-elegans-et-amoenum-brabantiae-opp-1612>
- <https://inventaris.onrorenderfgoed.be/dibe/geheel/20745>
- <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=105298>
- <http://cai.erfgoed.net>

12. BIJLAGEN

- Bijlage 1: Situeringsplan proefputten 2011
- Bijlage 2: Profieltekeningen proefputten 2011
- Bijlage 3: Situeringsplan proefsleuven 2014
- Bijlage 4: Westelijke sleuven
- Bijlage 5: Oostelijke sleuven
- Bijlage 6: Profieltekeningen proefsleuven 2014
- Bijlage 7: Overzichtsplan met aanduiding van de advieszones voor vervolgonderzoek
- Bijlage 8: Projectie van de bouwzone op de advieskaart
- USB-kaart met daarop dit rapport en de bijlagen, de overzichtsplannen, de veldtekeningen, en de foto's en inventarislijsten van het onderzoek uit 2011

De foto's en inventarislijsten van het onderzoek uit 2014 kunnen geraadpleegd worden via <http://www.monarcheo.be/databank>. Bij vragen hieromtrent: neem contact via info@monument.be.

Archeologisch vooronderzoek Lier - Sionsplein 2014

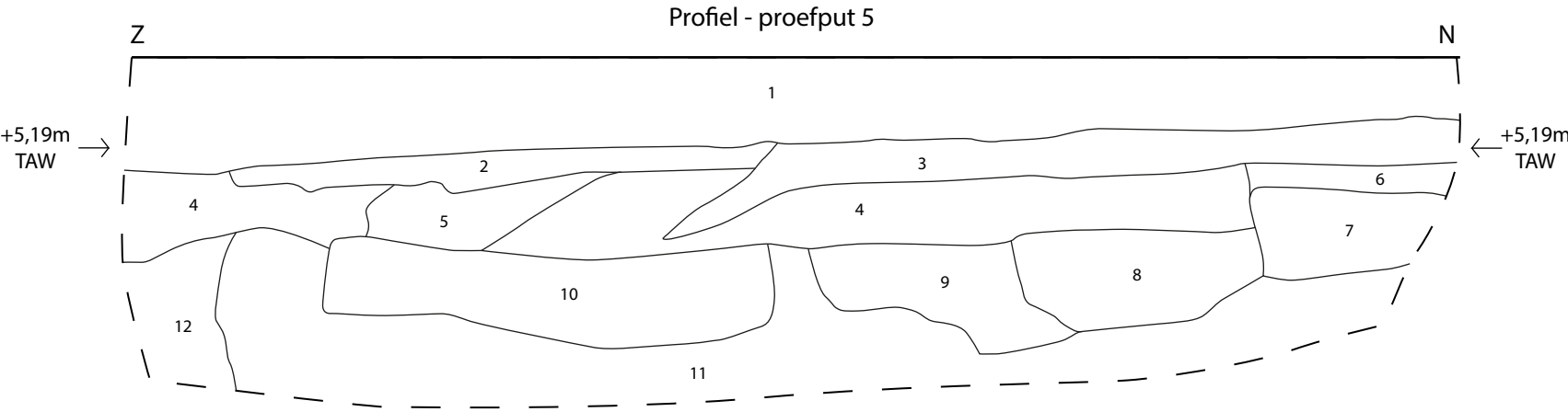
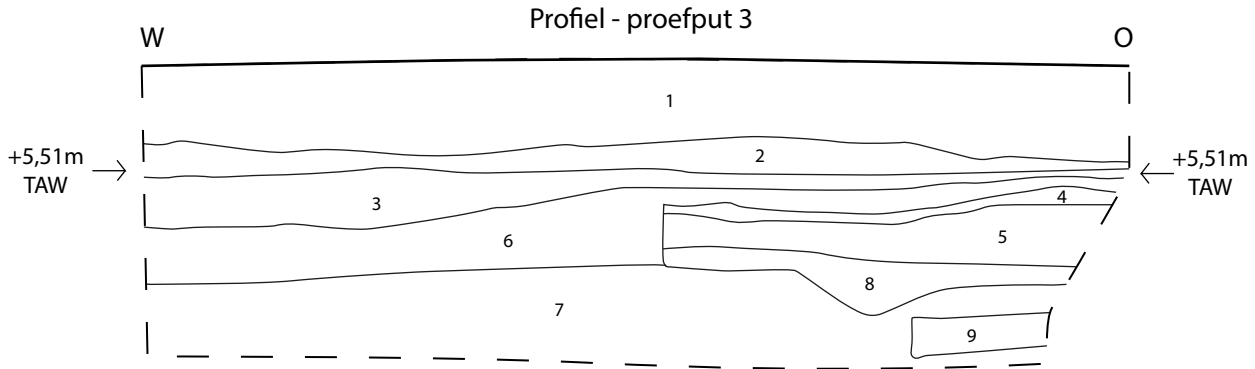
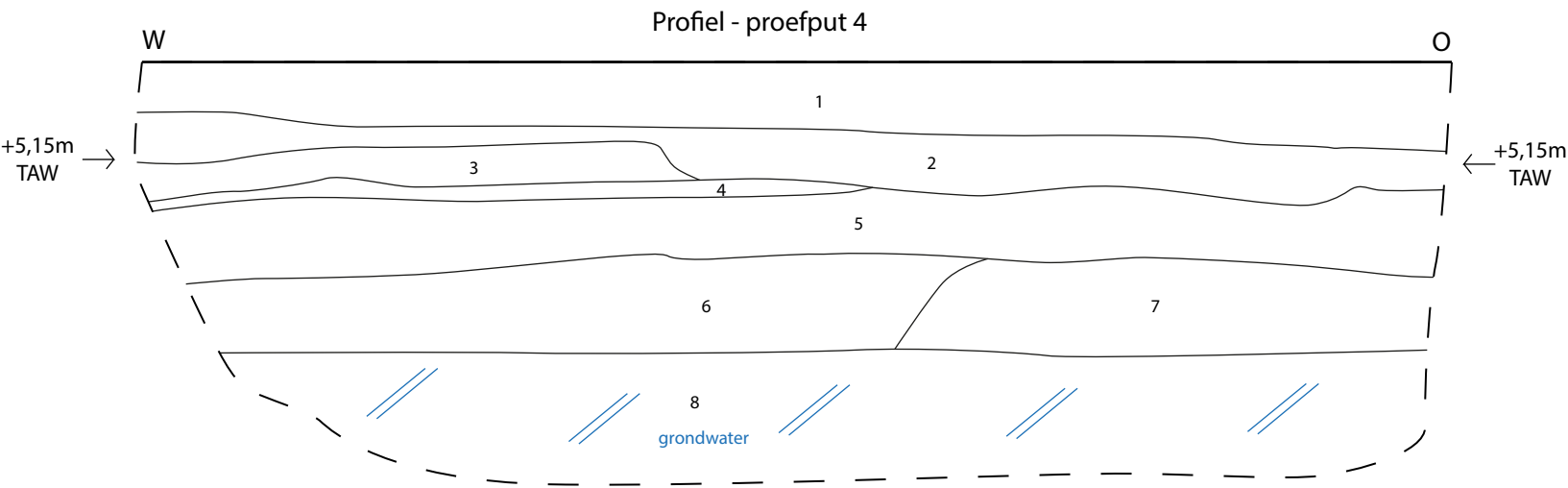
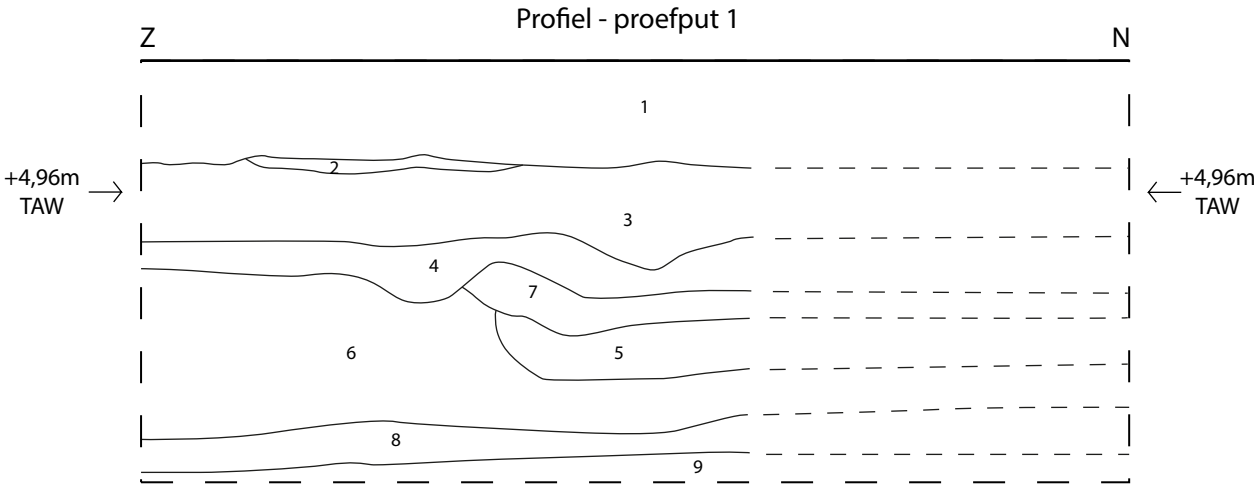
Bijlage 1:
Situeringsplan
proefputten 2011

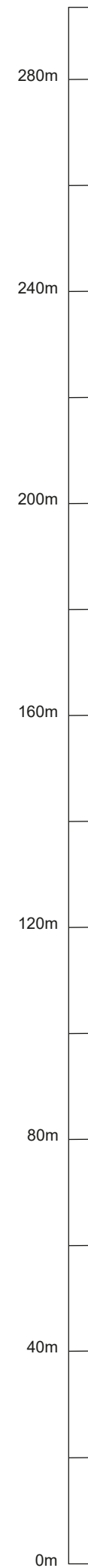
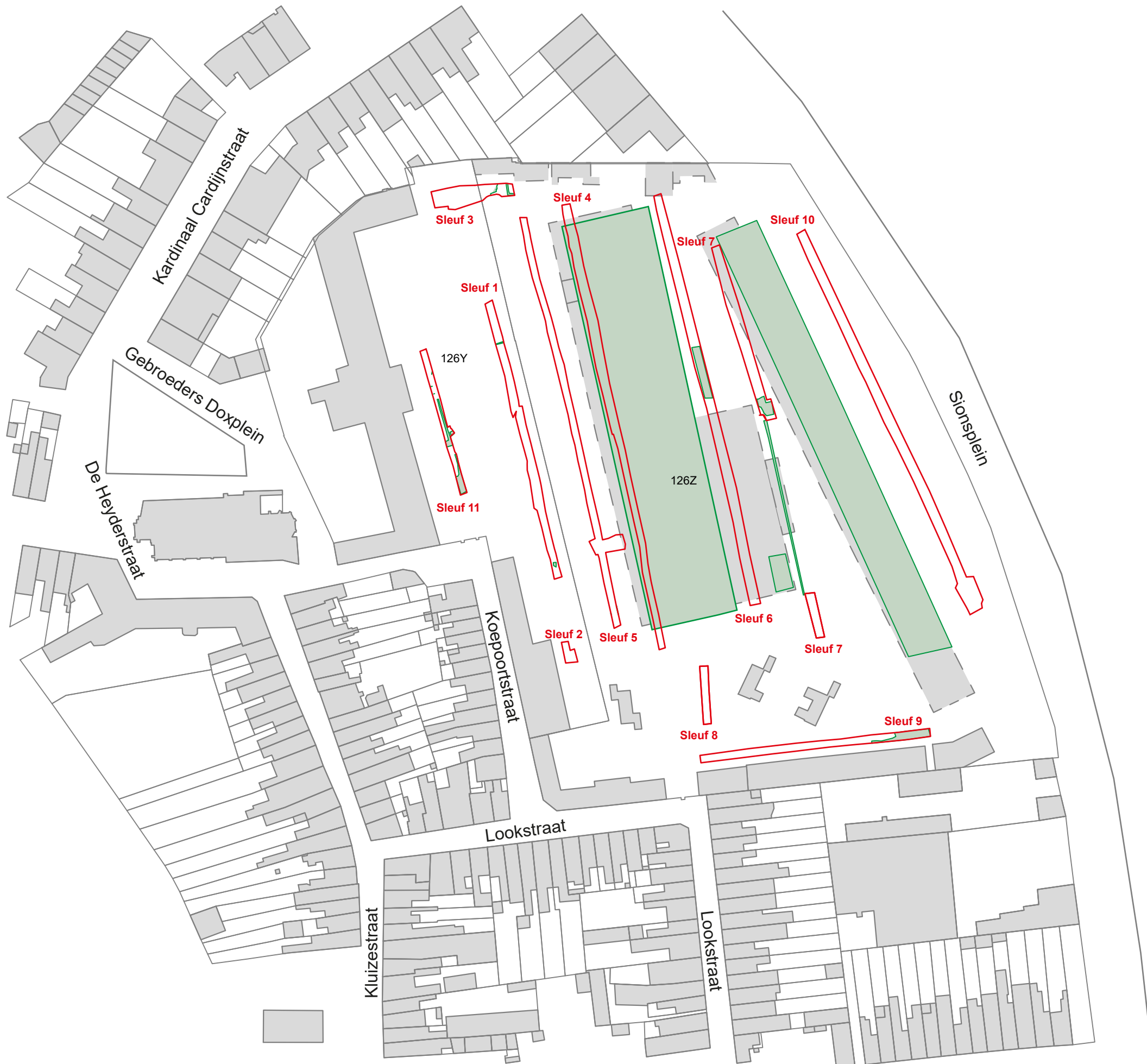
- Proefputten 2011
- Profielen

Verg.nr. 2014/107

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch vooronderzoek Lier - Sionsplein 2014

Bijlage 3:
Situeringsplan
proefsleuven 2014

- Proefsleuven
- Verstoringen

Verg.nr. 2014/107

Monument
Vandekerckhove

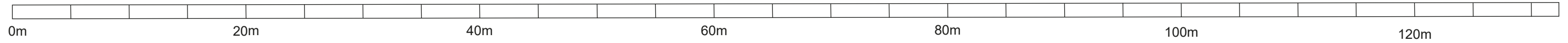
Bijlage 4: Westelijke sleuven

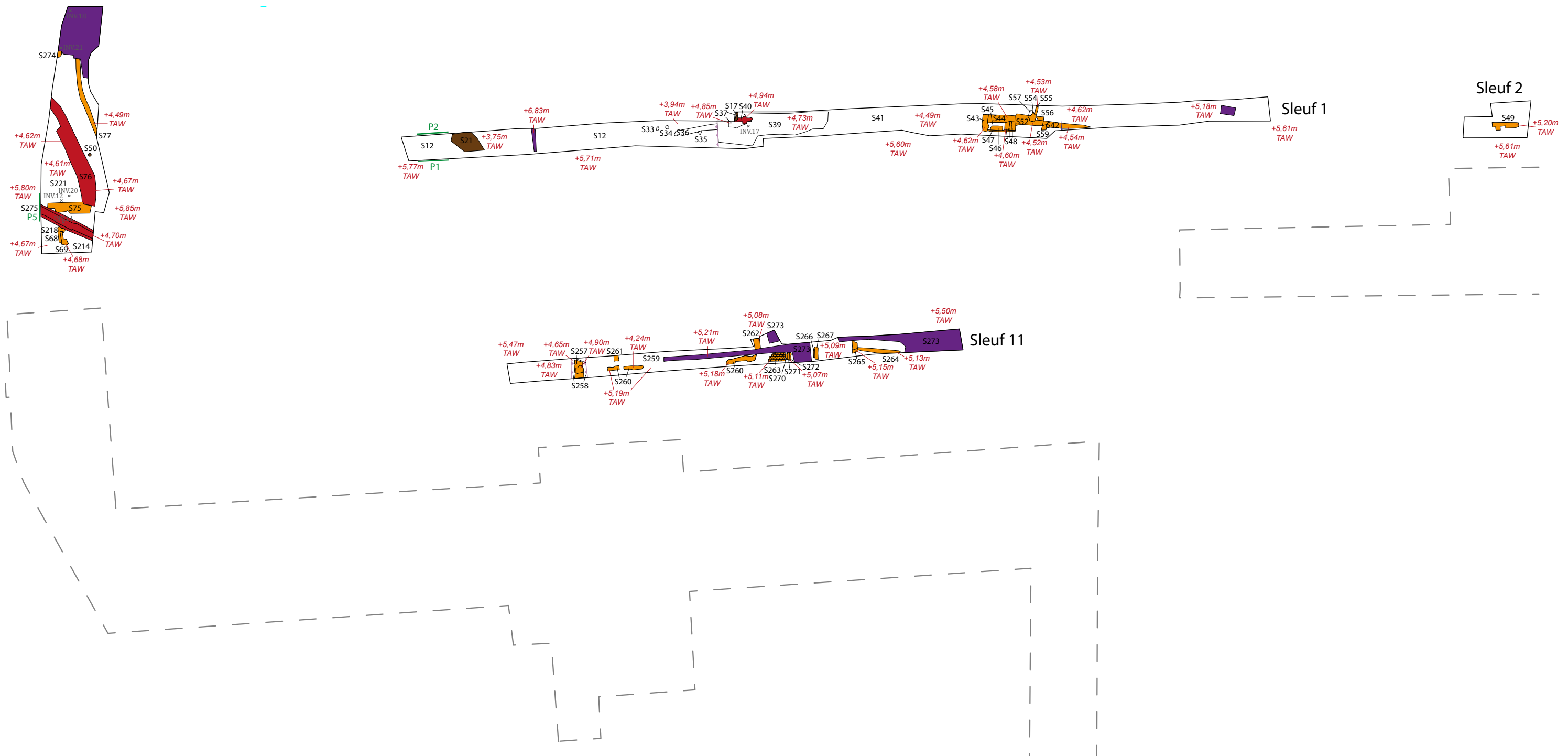
Monument

Vandekerckhove

	Muurresten uit de (post)middeleeuwen		Wandprofielen
	Recente grondsporen		Coupes
	19de en 20ste eeuwse muurresten		
	Verstorings		
	Moederbodem		

Sleuf 2

Archeologisch
vooronderzoek
Lier -
Sionsplein
2014

Bijlage 5: Oostelijke sleuven

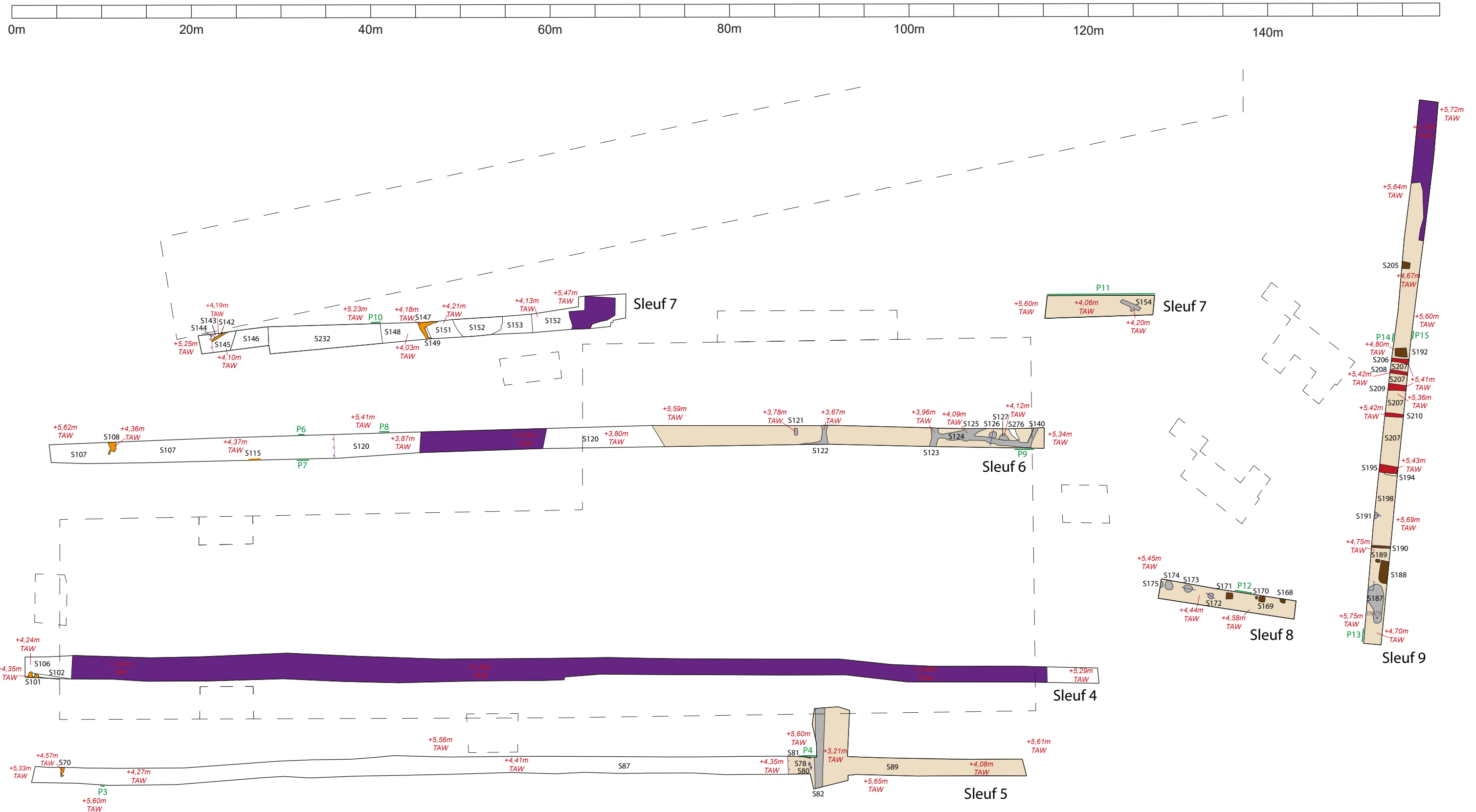

	(Post)middeleeuwse grondsporen		Moederbodem
	Muurresten uit de (post)middeleeuwen		Wandprofielen
	Recente grondsporen		Coupes
	19de en 20ste eeuwse muurresten		
	Verstorings		

Verg.nr. 2014/107

Monument

Vandekerckhove

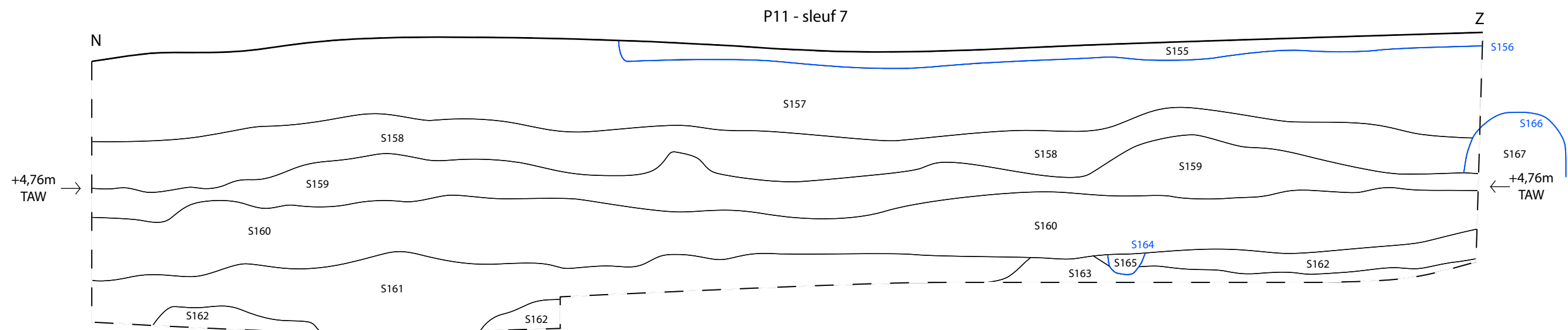
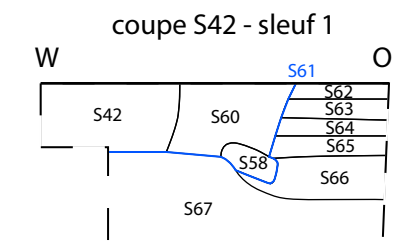
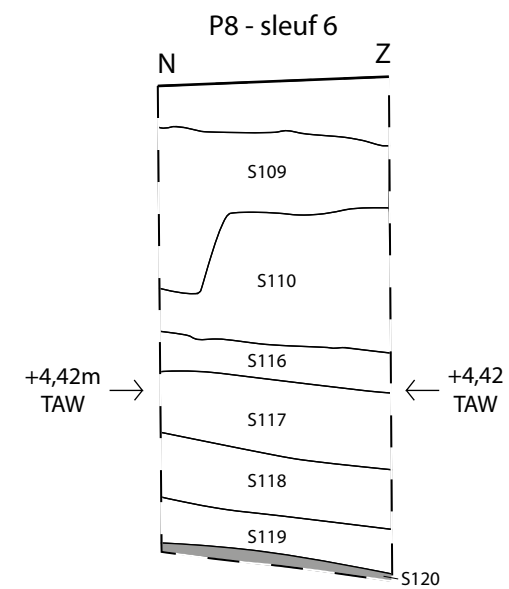
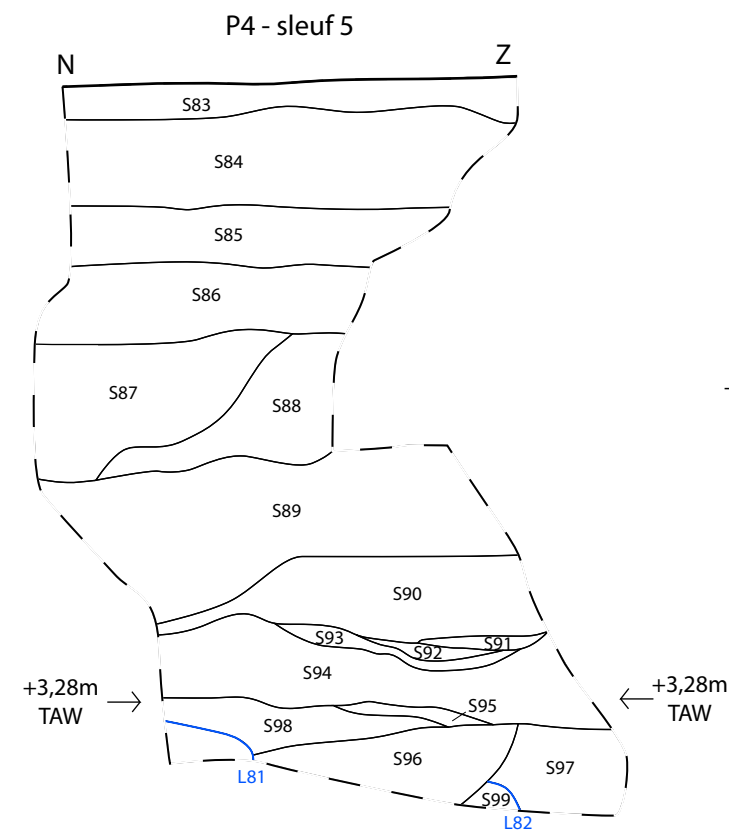
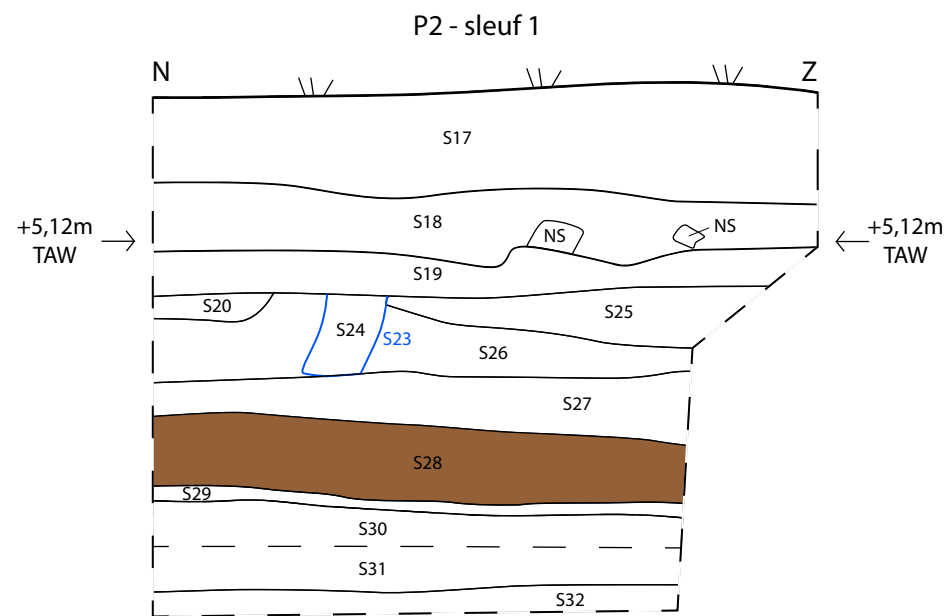
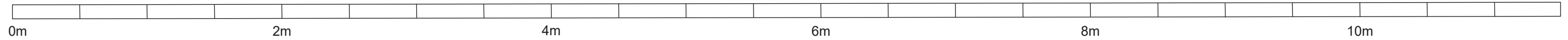
Archeologisch
vooronderzoek
Lier -
Sionsplein
2014

Bijlage 6: Profieltekeningen proefsleuven 2014

Verg.nr. 2014/107

- 2de helft 14de - 16de eeuw
- 14de - 15de eeuw

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch vooronderzoek Lier - Sionsplein 2014

Bijlage 7:
Overzichtsplan met
aanduiding van de
advieszones voor
vervolgonderzoek

- (Post)middeleeuwse grondsporen
- Muurresten uit de (post)middeleeuwen
- Recente grondsporen
- 19de en 20ste eeuwse muurresten
- Verstoringsen
- Moederbodem
- Advieszone 1 voor vervolgonderzoek: prioritair (3200m²)
- Advieszone 1 voor vervolgonderzoek: minder prioritair (1170m²)
- Advieszone 2 voor vervolgonderzoek (2624m²)

Verg.nr. 2014/107

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch vooronderzoek Lier - Sionsplein 2014

Bijlage 8:
Projectie van de bouwzone
op de advieskaart

- Advieszone 1 voor vervolgonderzoek: prioritair (3200m²)
- Advieszone 1 voor vervolgonderzoek: niet prioritair (1170m²)
- Advieszone 2 voor vervolgonderzoek (2624m²)
- (Post)middeleeuwse grondsporen
- Muurresten uit de (post)middeleeuwen
- Recente grondsporen
- 19de en 20ste eeuwse muurresten
- Verstorings
- Moederbodem

Verg.nr. 2014/107

Monument
Vandekerckhove